

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

34 (463), 21–27 серпня 2008

Фото Володимира Березька

Вони ростуть разом із Незалежністю

ГОЛОВНЕ — У НАС Є ДЕРЖАВА

Михайло ГОРИНЬ:

“Українську Гельсінкську Спілку утворено 1988 року. Спершу нас було тільки троє: В’ячеслав Чорновіл, Зиновій Красівський і я. Але вже через рік долучилося 2 тисячі осіб майже в усіх областях України. Скрізь були політв’язні, вони підтримували нас. Це дало можливість об’єднати людей. УГС видавала свій журнал “Український вісник”, за два роки вийшло 13 його чисел.

Нам, першим, було тяжко. Але всі наші люди загартовані — їх тоді називали “рецидивісти”, ті, що по два й більше разів сиділи в тюрмах. Ми не скаржилися, мовляв, “як тяжко, нас можуть посадити, треба бути обережними”.

Що я сказав би тим, хто багато бідкається, що йому тяжко? Я, сімнадцятирічний хлопець, поставив собі за мету вести боротьбу проти радянської влади. Я не планував одружуватися. Закінчив університет, став директором школи, потім працював робітником на заводі. І завжди прагнув робити все, щоб Україна стала незалежною державою”.

Левко ЛУК’ЯНЕНКО:

“Святкуючи 20-річчя Гельсінкської Спілки, озиремося назад, аналізуємо зроблене. У ті часи УГС була ніби дріжджками, вкинутими в діжку з тістом. Ми активізували діяльність громадян, спрямовану проти комуністичної диктатури, проти російської імперії під назвою Союз РСР. На першому етапі ми порушували питання про демократизацію суспільства, хоч уже тоді йшлося про неза-

Такий лейтмотив відповідей на запитання “Слова Просвіти” видатних особистостей України, причетних до становлення нашої незалежності. Зустрітися з цими людьми, переобтяженими громадськими клопотами, непросто. Але випала щаслива нагода. Днями в Українському домі столиці відбувся урочистий вечір до 20-річчя утворення Української Гельсінкської Спілки. Природно, що діячі, які стояли біля витоків незалежності, зібраних саме там. Адже УГС була першою політичною організацією новітніх часів, яка відкрито проголосила й почала боротьбу за нову Україну, вільну демократичну державу. Саме в УГС почали свій родовід Народний рух України й оновлена “Просвіта”, інші потужні національно-демократичні сили. Я попросив її лідерів поділитися міркуваннями про те, як починався шлях до незалежності у ті бурхливі часи кінця 80-х — початку 90-х років, про головні наші здобутки. Чи справдилися надії, очікування, які були на початку державності?”

Щодо останньої тези природно було сподіватися критичних зауважень. А натомість прозвучав оптимізм, заклик не занепадати духом, працювати.

лежну Українську державу. Але наше населення було настільки забамбулене агітацією проти будь-якої думки про самостійність, що спочатку ми змушені були говорити про це завуальовано.

Влада комуністичної імперії не могла терпіти жодного руху, навіть такого, який називався “Група сприяння виконанню Гельсінкських угод”, що виникла 1976 року і була попередницею УГС. Російських членів Гельсінкської групи висилали за кордон, а перших трьох ув’язнили. Українців садили зразу. Нікого не попереджали, і за кордон виїздити не дозволяли. Наприкінці 70-х під шаленим тиском влади московська Гельсінкська група заявила про саморозпуск. Нас так само тиснули і вимагали, щоб і ми саморозпустилися. Але ми не могли цього зробити, бо розу-

міли, що московська група мала одну мету — демократизацію, наша ж група мала дві мети — демократизацію й незалежність України. Тож ми не могли відмовитися від мети багатьох борців за волю України”.

Євген СВЕРСТЮК:

“До Дня незалежності ми завжди повинні підходити з гідністю і цим піднімати свято. Прапор має силу тоді, коли його несуть. Можливо, в перші роки незалежності хтось і мав великі ілюзії. Але я вважав головним те, що нарешті з нас знято кайдани. Зовнішні знято, а внутрішні залишаються. І нам треба доростати до незалежності. Це відповідальність, готовність громадянина представляти свою націю в світі. Зараз маємо вже багато ознак незалежності. За Кучми було іноді незручно й соромно цього

дня, бо з’являвся якийсь Кобзон чи хтось інший, і нам треба було ховати обличчя перед людьми, світом. У нинішнього Президента є почуття національної гідності.

Звичайно, незалежність до нас прийшла, але вона повинна бути всередині кожного з нас”.

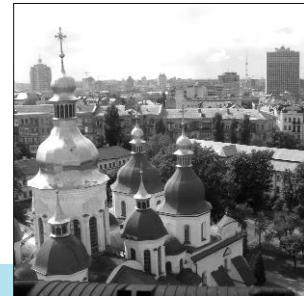
Василь ОВСІЄНКО:

“Треба говорити не про те, що не збулося, а що збулося. Головне — є свобода слова, якої ми домагалися довго. У 80-ті ми почали її завойовувати починаючи з машинописних газет, бюлетенів, які друкували в Литві. Тоді проводили мітинги, створювали не лише Українську Гельсінкську Спілку, а й інші організації. УГС ішла на крок попереду в суспільстві, бо вже наприкінці 80-х проголосила курс на незалежність. Коли люди бачили, що ті, хто відсидів по 15 років, не бояться, що їх знову заарештують чи поб’ють на мітингах, вони йшли за нами.

Тепер дуже модним стало говорити, що все погано. Але треба цінувати свободу. Перед нами десятки поколінь поклали голови за незалежність і так її й не побачили. А ми побачили, хоч, широ кажучи, думали, що загинемо в ув’язненні. Невже ми сподівалися, що за якісь два десятиріччя все так зміниться? Ще й після того, як тривала сатанинська селекція нації, коли найкращих винищували, а натомість завозили сюди чуже “матозичне” населення. Але наша справа виграє. Україна є й буде!”

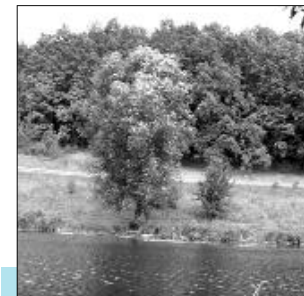
Спілкувався
Петро АНТОНЕНКО

ЗНАМЕННЯ ДЛЯ СТОЛИЦІ

3

МАКАРІВСЬКІ НЕБОСХИЛИ

8–9

ПРАПОРНОСЦІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

12

ГОНЧАРНІ СКАРБИ ОПІШНІ

15

**Добровільні пожертви
“На Кобзареву Церкву”:
МБФ “Українська Родина”
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії АКБ “Київ”,
МФО 320401 ЗКПО 21709106**

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 898 834 грн. 00 коп.

«СЬОГОДНІ — ГРУЗІЯ, А ЗАВТРА?..»

Михайло ФАЛАГАШВІЛІ,
м. Ірпінь Київської обл.

Російський імперіалізм, мов той вампір, без своєї людської крові та війн не може існувати. І в яку б овечу шкуру він не ридився — чи то “спасителя-миротворця”, чи то захисника “російських” громадян в Південній Осетії й Абхазії — світова спільнота визначилася з тим, що дії Росії щодо Грузії — нахабна та погано закамфльована відверта агресія.

Шокований світ принишк в очікуванні... Чого? Мабуть, надії, що само собою утрляється, влаштується. Своїм пасивним спостереженням ми — громадяни різних країн — лише захоуємо агресора до злочинних дій. Грузія — лямусовий папірець для світової спільноти: як вона реагуватиме на нахабну агресію Росії.

Рада Безпеки ООН, зважаючи на те, що Росія в ній наділена правом вето, вкотре не може ухвалити якоїсь резолюції щодо цього питання. Агресорові саме це й потрібно — ви “думайте”, а ми за цей час відпокуємо ласий шмат території та приростимо в розмірах і залякаємо всіх. Постає запитання: коли ж, нарешті, припиниться агресія Росії? Запитання риторичне, бо кінця агресії “ліберальної імперії” не видно, бо його, певно, нема. Воювати нікому не хочеться, і відсіч агресорові сьогодні дати нікому, бо всі країни колишнього соцтабору слабкі порівняно з ним. Певно, міцні та незнищені корені загарибницького спадкоємництва в історії Росії: Іван Лютий (підкорення Новгородського князівства та Казанського царства); Петро I (Північні та Південні війни); Катерина II; Перша світова війна; Друга світова війна (Сталін — Гітлер); Аграрська війна (КПРС); війна в Прид-

ністров’ї; чеченські війни (путінська “ліберальна імперія” — Росія); війна з Грузією під егідою брехні “захисту російських громадян” в Південній Осетії й Абхазії. Великодержавна пиха, зневага та безкарність живлять кремлівських мрійників про всесвітнє панування.

Нині Росії вкрай потрібні такі чинники: “маленька переможна” війна, такий собі “бліц-криг” (для застосування авторитетності нового президента Росії); заявити про свої “тверді” позиції та інтереси на Кавказі; підтвердити свій курс на подальшу “миротворчу” експансію на Кавказі та створити причини для своєї присутності тут і надалі; загаломувати вступ Грузії до НАТО; дати зрозуміти спільноті й передусім Україні, як можна розіграти “кримську карту”.

Пасивність світової спільноти мимоволі нагадує події ХХ сторіччя, коли в 30-ті роки в Німеччині до влади прийшли фашисти. Тоді за пасивності Ліги Націй фашистська Німеччина разом з більшовицькою владою Радянського Союзу фактично розв’язали Другу світову війну. Сьогодні Росія, використовуючи залежність Європи від її енергоносіїв та прикриваючись фіговим листком самопроголошених “миротворців”, за безсилля ООН фактично підтримує сепаратистські угруповання в незваних державних утвореннях у Південній Осетії й Абхазії, які є невід’ємною частиною суверенної Грузії.

Дев’ять кораблів російського Чорноморського флоту, що базуються в Севастополі, вийшли з бази, підійшли до берегів Абхазії й своєю присутністю заявили про участь у конфлікті. Україну фактично втягли у збройний конфлікт. Чим це їй загрожує?

Багато років поспіль Росія, перебуваючи на території Південної Осетії й Абхазії (така сама си-

туація і в Придністров’ї) у ранзі самопроголошеного миротворця, створила прецедент — залучила громадян цієї грузинської території до безперешкодного спрощеного отримання російського громадянства. Цьому сприяли економічні проблеми Грузії та вищий життєвий рівень в Росії, безперешкодна можливість еміграції туди, вищий статус громадянина Росії, краще пенсійне забезпечення та інші меркантильні переваги, які надає громадянство Росії. За кілька років російське громадянство у цих республіках отримали, за приблизними підрахунками, понад 50 % населення. Так штучно створили передумови для заяви президента Росії Д. Медведева про “обов’язок” Росії захищати “своїх громадян”.

Чи не нагадує це Крим? Адже використовуючи присутність у Севастополі Чорноморського флоту, Росія постійно нарощує свою потугу “з перспективою” ніколи звідси не йти. До цих дій належить “осідання” після виходу на пенсію військових моряків — громадян Росії в Криму. До слова, ці “пенсіонери” отримують величезні пенсії (порівняно з українськими) з нашого Державного пенсійного фонду.

Багато українських громадян у Криму мають громадянство Росії, що протизаконно, бо законодавство України не передбачає подвійного громадянства. Орієнтовно лише в Севастополі їх понад 25 тисяч. Безперечно, така кількість громадян Росії в Криму не сприяє тут стабілізації ситуації. Велика кількість російських навчальних закладів спричиняє саботування відкриття українських.

Постійно створюють умови для утисків та витіснення з Криму всього українського; порушують

законодавство України про незаконну експлуатацію державного майна (маяки, пристані тощо).

Створюють потужну мережу різноманітних “фондів”, за якими стоять спецслужби, що їх координує Росія, “центрів опору” легальної влади; сприяють антидержавним діям різноманітних “Руських блоків”, “казаків”, залучають до боротьби православ’я (хресні ходи) тощо. Особливу роль відводять ЗМІ: українські обмежувати та “не пущать”, натомість російські тут почувуються, “мов у себе в кишені”; проплачені Кремлем, вони горляють про примусову “суцільну українізацію”.

Це незначна частина проблем із нахабним квартирантом. У мене, як і в багатьох співвітчизників, немає впевненості, що 2017 року ЧФ Росії, згідно з договором, залишить Севастополь. За ці роки тут створилася потужна п’ята колони спротиву Україні в різноманітних формах, починаючи з мови і закінчуючи брехнею, наклепництвом на Україну, перекручуванням фактів та осатанілим українофобством.

Зважаючи на мляву, нерішучу державну політику в Криму, тяжко сподіватися на поліпшення ситуації в цьому регіоні. Вмовляння, пропозиції, заклики до толерантності у відносинах із Росією не можуть повернути політику в Криму в русло української державності.

На жаль, агресор не визнає нічого, крім сили. Смішні та безглузді “погрози” України заборонити Росії повернути кораблі після участі у збройному конфлікті з Абхазії в Севастополі.

Тож коли говоримо “Росіє, геть із Кавказу!” або “Сьогодні — Грузія, завтра — Україна”, тим самим нагадуємо нахабні, що “пора пакувати валізи”.

Упевнений, що світова спільнота повинна об’єднатися проти агресивної Росії. Тільки в єдності наша сила, тільки так можемо протистояти занахабній “ліберальній імперії”.

ВІТАЄМО ДЕЛЕГАТІВ СВІТОВОГО УКРАЇНСТВА

20—22 серпня в Києві проходить IX конгрес СКУ, найбільшої та найавторитетнішої організації українців зарубіжжя.
Бажаємо плідної роботи!

ЧИ РОСІЯ ВИПРОБОВУЄ ЗАХІД?

Аскольд ЛОЗИНСЬКИЙ,
президент Світового
Конгресу Українців

Військове вторгнення на територію Грузії визначило початок найновішої фази у геостратегічних намірах Росії інтегрувати сусідні країни у відновлену Російську імперію. Використання військової сили наростило дестабілізуючі зусилля на кордонах Росії й оголило небезпечну вдавану політику нібито захисту своїх громадян за кордоном. Цей напад зосередив нову міжнародну реальність Росії у навмисному зухвалому зневажанні навіть найелементарніших міжнародних норм поваги й територіальної недоторканності та кинув тінь на ефективність світової громадськості у розв’язанні серйозного глобального конфлікту. Звичайно, передусім виникла стурбованість за людські жертви грузинського конфлікту, і найважливішим було якнайшвидше припинення воєнних дій. У зв’язку з цим міжнародна спільнота намагалася дипломатично довести до двостороннього припинення конфлікту. Залишилося питання ефективного попередження Росії про непримиренність до її агресії.

У зв’язку з цим представники США, ЄС та ОБСЄ опинились у Тбілісі й Москві. Слід відзначити неефективність роботи Ради Безпеки ООН у питаннях серйозної проблеми та можливостей ООН розв’язувати конфлікти, особливо якщо це стосується постійного члена з правом вето. У цій ситуації постало питання ролі НАТО. На саміті в Бухаресті у квітні цього року відклали питання про членство України та Грузії у НАТО, хоч НАТО підтвердило життєву потребу в майбутньому членстві обох держав. Здається, сьогодні НАТО слід зробити крок уперед і відстояти свої наміри у захисті майбутніх членів або прямо запропонувати Грузії й Україні негайне членство, як це частково пропонував кандидат у президенти США Джон Маккейн. Тож НАТО повинен визначити свій обов’язок у захисті світу від радянської агресії. До слова, Росія давно визнала себе правонаступницею у сфері активів Радянського Союзу, а сьогодні, очевидно, й у сфері агресивного впливу серед своїх сусідів.

Заглядаючи в майбутнє, можна передбачити, що геостратегічно наступною жертвою може стати Україна. Псевдопатріотичний аргумент про захист своїх громадян служить для Росії прикриттям, і його використовують до будь-якої країни, де мешкають росіяни.

Агресія Росії в Грузії не відбудеться без консеквенцій. Втрати і збитки Грузії повинна компенсувати Росія. Росію найближчим часом слід попередити про те, що її фальшива заява про захист своїх громадян, хоч би де вони проживали, не може бути виправданням. Міжнародне співтовариство повинне дати відсіч агресії Росії, щоб не було вірогідності повторення Мюнхена. Її слід виключити з Великої Вісімки, заборонити проведення Олімпіади 2014 року в Сочі тощо. Демократичні країни, що межують із Росією, залежать від сьогоднішньої позиції Заходу, а в майбутньому постане питання безпеки всього демократичного світу.

УКРАЇНСЬКА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА ЇЇ НЕДУГИ

Галина ЛЕВИЦЬКА,
член Національної спілки
журналістів України, м. Київ

Українській державності вже 17 років. У літочисленні держав це недовгий вік. І тому часто можна почути твердження, що минуло надто мало часу, щоб Україна змогла залікувати всі недуги, з якими вона вийшла з імперії. Проте істину краще видно у порівнянні. Чехословаччина, яка 1918 року вийшла зі складу імперії Габсбургів, 17 років було цілком достатньо, щоб стати однією з провідних держав тодішньої Європи. Економічний потенціал України на час розпаду більшовицької імперії також вважали дуже високим, проте його занаптали, бо до влади прийшли люди, не зацікавлені у зростанні економіки країни.

Тому нині Україна стала країною різних соціальних диспропорцій. Дуже високий рівень таких соціальних недуг, як наркоманія та пов’язані з нею соціальні захворювання. І хоч комуністи “приписують” це до “здобутків” незалежності, закликаючи повернутися до соціалізму, проте слід розуміти, що це спадщина безбожного минулого. Аналізуючи структуру нинішніх соціальних диспропорцій, побачимо, що нечувані статки нажили не ті, хто за більшовицьких часів сидів у тюрмах за Україну, а ті, хто ці тюрми охороняв. Це наслідок низького морально-іммунітету, хвороба, на яку після більшовицького “ощащливлення” нездужає багато у нинішній Україні. Тобто це ще одна гірка спадщина,

винесена з колоніально-безбожного минулого України.

Цього можна було б уникнути, здійснивши люстрацію й навесні 1992 року провівши нові вибори до парламенту. Однак реальність була складнішою від теорії. Фактична влада у перші роки незалежності була у тих, хто підлягав люстрації. І якщо президенти чи королі інколи відходять від влади, то не знаю випадку, щоб від влади добровільно відмовлялася яка-небудь каста. З одного боку, для її усунення не було сили, а з другого — існувала небезпека розвалу державності. Тут годиться згадати, як “донецькі” валили президента Леоніда Кравчука. Найняті ними та росіянами журналісти раз у раз проповідували, що Україна як незалежна держава перебуває на межі зникнення. А московські політики найвищого рангу неодноразово офіційно заявляли, що забивають “останній цвях” у “домовину” української державності...

І тоді, 1992-го, 1993 років ми запитували себе: що буде з нами за рік? Однак завдяки далекоглядності та винятковій державній мудрості цілої плеяди політиків планів українських недругів не судилося здійснити.

Якби 1992 року простягнули до співпраці з Рухом руку Президента України підтримали, то нині мовна руїна та духовне спустошення були б значно меншими. Можливо, були б меншими й соціальні диспропорції, які у багатьох нині породжують апатію. Звичайно, головна причина цього — не міфічні обставини, а людський фактор.

Це, на жаль одна з рис сучасності. Суперечки за право бути головним у державі вже не перший місяць точаться між урядом та Секретаріатом Президента. Іноді вони набувають потворних форм, коли простий клерк дозволяє собі не те що повчати, а навіть звинувачувати у державній зраді легітимно обраного прем’єра. Не думаю, що такі натяки додадуть поваги Україні у світі. Не додадуть вони суспільної ваги й тим, хто їх ініціює. Звичайно, такі питання, як державна зрада, не можна замовчати, проте можна винести на суд громадськості, якщо є вагомі докази, а не дрібні інсинуації.

Іноколи навіть складається враження, що окремі ініціативи Секретаріату Президента України, на чолі якого стоїть закарпатець (колишній член соціал-демократів Медведчука) Віктор Балага, спрямовані на те, щоб на вирішальному етапі ізолювати Україну від Європи. Враження це підсилює інформація про намір піти у відставку відповідального за зовнішню політику, зокрема й європейську інтеграцію заступника глави Секретаріату Олександра Чалого. З журналістського досвіду можу сказати, що у схожих ситуаціях не буває диму без вогню...

Усе це, враховуючи події в Грузії та антиукраїнські натяки низки російських політиків на чолі з президентом Медведевим та його погрозами щодо Чорноморського флоту, знову порушує питання, як і в перші роки незалежності: що нам принесе наступний рік?

Адже між українськими політиками у грузинському і в багатьох для України кардинальних питаннях не то що нема єдності, а навпаки — кардинальні розбіжності. Найрадикальнішу позицію тут займають комуністи. Вони повторюють тези російської пропаганди про “страшні звірства”, вчинені грузинами на “окупованих” ними провінціях власної держави. Щоб не заглиблювати в історію, хоч нагадати, що в книжках про чеченську війну покійної російської журналістки Анни Політковської показано, хто і як чинив звірства на чеченській землі. Нині є вже перші свідчення про “звірства” в Осетії. Російський прем’єр Путін дав солдатам наказ викидати грузинів з їхніх осель, а тих, хто опиратиметься, — розстрілювати.

Риторика опозиційної Партії регіонів трохи м’якша, ніж позиція КПУ, проте партія має намір домагатися притягнення до відповідальності Президента України та інших посадових осіб за “політичне втручання”, за матеріальну і моральну підтримку Грузії, за торгівлю з Грузією зброєю на державному рівні.

Майже не відстає від регіоналів партія Литвина. Її члени вдаються до російських штамлів. Усе це вказує, що російська окупація Грузії вже у вересні виллється у гостре політичне протистояння у Україні.

Отже, на 17-му році незалежності України потрібно писати про проблеми початку 1990-х. Парадокс чи закономірність?

МІСТО, ЯКЕ МИ ВТРАЧАЄМО

Віталій КОВАЛЕНКО,
голова громадської інспекції
Київської міської організації
українського товариства
охорони пам'яток історії
та культури,
журналіст

Продовження.
Поч. у ч. 33 за 2008 р.

Середина 90-х років минулого сторіччя. У столиці на стіні одного з будинків біля Бессарабської площі (його вже знесли) з'явився великий плакат із малюнком Сонця. У його променях розташували назви центральних вулиць міста, будинки яких призначали під реконструкцію, знесення чи надбудову поверхів. Згодом виявилось, що під приводом реконструкції розпочали одночасне будівництво сучасних масивних великогабаритних будинків-монстрів в історичному середовищі Києва: Верхньому місті (Гора) біля Софійського собору, Нижньому місті (Поділ) біля церкви Миколи Набережного і навчальних корпусів Києво-Могилянської академії, неподалік Києво-Печерської лаври та хмарочоса на бульварі Лесі Українки.

У мотивації не було потреби — чому? Нові-старі архітектори столиці незалежної держави цинічно й нахабно кинули виклик трьом місцевостям, на яких сформувався у віках Київ — мати городів руських. Потім вони знищили історичне

середовище, перебудувавши на спотворене, непритаманне столиці України.

Кияни побачили у цьому виклику злочин. Відбулися пікетування біля Софійського собору — світової пам'ятки архітектури, історії, культури. Засоби масової інформації стали на захист старовинних кварталів столиці, про що свідчили виступи охоронців пам'яток історії, культури і природи. Були звернення з великою кількістю підписів до Президента України Леоніда Кучми, до уряду, Верховної Ради, київського міського голови Олександра Омельченка. Відповідей не одержали. Державні мужі відбулися мовчанням. Підтримали кияни, що уболівали за своє старовинне місто, видатні люди України: письменники Сергій Пlachинда й Володимир Петрук, академіки НАН України Петро Тронько й Петро Толочко, який на моє прохання як народний депутат України організував з приводу знищення реконструкціями Києва парламентські слухання, заслужені архітектори України Валентина Шевченко і Микола Жариков, журналісти, член Спілки художників України, дійсний член Нью-Йоркської Академії наук Михайло Дегтярьов і політичний оглядач Алла Мойсєєва та багато інших.

Злочинні реконструкції у Києві заздалегідь спланували в контури трикутника. Його вершини — найдавніші архітектурні й природні ландшафти: Верхнє місто, Нижнє місто, Києво-Печерська лавра. У

цьому історичному середовищі з охоронними зонами з'явилася будівельна техніка. Заскреготили бульдозери. За одну ніч біля стін Софійського собору не стало триповерхового будинку в стилі класицизму (вул. Володимирська, 17), а у прилеглих двориках з'явилися глибокі котловани під майбутні підземні гаражі. Викопану землю вивезли на смітники, а там могли бути цінні для археологів речі.

Шабаш доповнили будівельні крани. Кияни з жахом спостерігали за подіями, що розгорнулися в охоронній зоні пам'ятки світового значення — Софійського собору. Новими забудовами спотворили історичне середовище Софійської площі. Так, на місці триповерхового знесеного будинку з'явився готель із бетону і скла на 12 поверхів, який перейменували із Софійського на “Хаят Ридженсі”. Від цього монстра Софійський собор немов осів. А коли стоїмо біля пам'ятника Богдану Хмельницькому, бачимо, що десь там, за будинком з надбудованим поверхом і мансардою, виглядають його бані. Забудувавши, їх принизили, щоб погано було видно.

Нищівні роботи біля собору ще не припинили. Нині адміністрація Леоніда Черновецького планує знести двоповерховий будинок із балконом (вул. Софійська, 20/21), з якого перший Президент України Михайло Грушевський проголосив перед киянами створення Української Народної Республіки. На його місці заплановано цього року збудувати дев'ятиповерховий монстр біля дзвіниці Софійського собору.

Хіба це не глум над українцями!? Не допомогли й пікетування киян, щоб залишити істо-

ричний будинок. Уявімо, яке буде сусідство високого будинку на дев'ять поверхів біля такої самої заввишки дзвіниці.

Водночас будівельники творили дива і на Подолі біля церкви Миколи Набережного (1772—1775). На місці старовинних бань Києво-Могилянської академії бульдозери розрівняли квартал під будівництво великого будинку з бетону й скла заввишки з церкву.

Водночас із реконструкцією будували хмарочос неподалік від Києво-Печерської лаври на бульварі Лесі Українки, біля Круглої башти, колишньої Київської фортеці й так званого Царського села. Цей новий “символ” став первістком висотної забудови Києва, як і сталава жінка з мечем, у народі прозвана Лаврентіївною. Але радянська Лаврентіївна й хмарочос побудовані з однією метою — знищити старовинне обличчя Києва, адже не спорудили їх десь на околиці міста, як дотримуються такого правила в країнах Західної Європи. І знак у вигляді трикутника виставили за скляною стіною й колоною Незалежності, в куточку біля консерваторії.

Під загрозою знищення і Лиса гора, Жуків і Труханів острови, Видубицьке озеро (у ньому шукатимуть срібну з золотими вусами голову, так званого ідола), Солом'янський парк, забудови: музеї просто неба у Пирогові, Марії Заньковецької й Лесі Українки, Медичний, Андріївський узвіз з Андріївською церквою, яка вже дала тріщини, дитячі майданчики, сквери...

Руйнують історичні ландшафти: гору Щекавицу, землю з якої вигрібають і вивозять, ґрунт пересивають, шукаючи скарби; зрізають частину Замкової гори під нову вулицю. Кирилівські висоти теж відведено під забудову. Під загрозою “оновлення” Поштова площа з Річковим вокзалом. Неподалік від неї розташовано колону Магдебурзького права, біля неї теж споруджують будинок. Перелік можна продовжити мало не до безкінечності.

Завершу словами професора авіаційного університету Леоніда Топчєна (радіо “Культура”, 08.04.2008 р.): “Ми ще не стали самими собою. Убожіє народ. З'явилися скоробогатки. Наскільки Україна швидко вписалася у світ — відповіді немає. У нас ще нема еліти. Депутатів до Верховної Ради України обирає народ, а парламент створив для себе “корито”. Тож Верховна Рада не виправдовує надій українців. Через владу країна опинилася у великій кризі, немає спільної відповідальності за свою країну, її долю”.

Таке бурління в Україні триватиме доти, доки не замінять радянську символіку — зірку, що розташована на будинку Верховної Ради, на українській Тризуб та змінять сучасний синьо-жовтий прапор на жовто-блакитний, прадавній символ України-Руси. Адже верхній жовтий колір символізує сонце, яке вгорі, над блакитною землею. Блакитний колір прапора повинен бути внизу, бо символізує землю. Ця старовинна символіка в недалекому майбутньому знову буде нашим прапором.

Петро АНТОНЕНКО

Цікаві події відбуваються в суспільстві. Днями довелися побувати на “акції протесту проти акції протесту”. Не зовсім зрозуміло? Ми всі не раз бачили по телевізору, читали в пресі про акції протесту киян проти забудов. Мотивами таких акцій засоби масової інформації подають, як правило, те, що плановані новобудови заважатимуть нормальному життю людей, інколи глобальніші, ідейні причини — руйнацію пам'яток історії та культури, екологічні проблеми. Словом, серйозні заперечення проти забудов, приправлені гнівними фразами про корупцію, розбазарювання землі, тобто цілком праведний народний гнів.

Але виявляється, є й інші причини таких акцій. Якщо вірити організаторам пікету біля кіноцентру “Зоряний”, то акції протесту проти новобудов — часто-густо не що інше, як проплачені, куплені-продані зборища.

Про це йшлося в роздаваній на акції (з нечисленного пікету молоді)

маленькій газеті “Погрому НЕТ”. Це був спецвипуск газети “Молодежні хроніки”. Головним редактором чи то газети, чи то цього спецвипуску був Вадим Гладчук. Його представили тут і як лідера громад-

ство в певному місці Києва. Але тут з'явилися не лише “акції протесту”, а й погроми в камуфляжі, які почали трошити паркани, зведені довкола новобуду, і виживати звідси будівельників.

ГЛАС НАРОДУ ЧИ ТЕРОР ВУЛИЦІ?

ської організації “Молодь — надія України”. (Саме її члени стояли в пікеті.) А ще Гладчук — редактор одного з інтернет-сайтів. У двосторінковій газеті, крім передовиці Гладчука “Київські будівельні компанії шантажують акціями протесту громадськість”, площу займала передрукована з одного з інтернет-сайтів стаття “Будівельний рекет і “бригади” знищувачів парканів”.

Із цих двох публікацій ми можемо дізнатися, що, мовляв, акції протесту киян проти забудов — проплачена фікція. Все це подано в газеті на прикладі однієї будівельної компанії, яка цілком законно здобула право на будівниц-

тво в певному місці Києва. Але тут з'явилися не лише “акції протесту”, а й погроми в камуфляжі, які почали трошити паркани, зведені довкола новобуду, і виживати звідси будівельників.

Не називаю будівельної компанії, що саме й де вона буде, з простої причини: щоб не виносити присуду, не стверджувати, хто має рацію, а хто помиляється — будівельники чи ті, хто їх виживає. Важливіше питання, хто займається рекетом. Хто атакує новобуду? У публікаціях їх не названо, але описано саме явище.

До будівельної компанії з'явився колишній працівник “органів” і став вимагати три мільйони доларів (!) за те, що “громадськість не буде протестувати”. Ось так! Не дасте три мільйони зелених, тут вам і акція протесту. І далі: “шантажист був частиною розгалуженої

мафіозної структури, яка присмокталася своїми щупальцями до кожної забудови в Києві”. З переляку багато будівельників платять данину рекетирам. “Може, тому ціни на нерухомість зараз просто збоже-

воліли”, — сумно констатує газета. Є й ще одна мета “наїзду” на будівельників, повідомляє газета, — просто вижити з ділянки. Махнуть на все рукою (нерви, гроші, а здоров'я дорожче!), заберуть свої паркани — й ходу! А потім на звільненому місці вигулькне новий будинок, той самий, що недавно збирав акції протесту, галасував про руйнацію пам'яток, про загрозу довкіллю.

Ось які події відбуваються в нашій столиці. Рекет, перепони розбудові європейської столиці, змішування нормальних забудов із ненормальними. А куди дивиться міліція, прокуратура? А туди, заявляє

газета, друкуючи наприкінці публікацію із заголовком, що говорить сам за себе: “Антибудівельні” акції в столиці “кришуть” міліцію”.

На голови людям вихлюпують океан дезінформації. Не може бути двох протилежних правд, коли по телевізору показують акцію протесту проти якогось новобуду, а в іншому ЗМІ чи на прес-конференціях це подають, як щось продакне, брехливе. Тому не поспішайте брати все на віру.

Друге явище не менш сумне. Я дивився на групу молодиків із організації з красивою назвою “Молодь — надія України”, що стояла з плакатиками під “Зоряним”, і думав про те, яких красивих, патріотичних назв у нас напридумовано для газет, пікетів, громадських організацій і політичних партій. І чи завжди знають учасники мітингів, за що вони стоять? Цебто не за скільки (це їм відомо), а за що? А якщо знають, то скільки ж коштує те, що старомодно називають совістю, розпродуваною на “акціях протесту” чи “акціях протесту проти акцій протесту”?

Часом можна почути, що незалежність нам дісталася легко, без боротьби, майже впала з неба, а те, що легко дістається, не цінується. Насправді ж за нашу державу боролося й гинуло не одне покоління патріотів. Багатьох із них переслідували за життя, їхні імена замовчували після смерті й лише останнім часом повертають народу.

Іх багато: тих, хто більшою чи меншою мірою прислужився Україні впродовж нашої трагічної історії, й тих, хто попри труднощі вперто працює на розбудову держави тепер.

Змінюються обставини, змінюються пріоритети... За те, що вже стало звичним сьогодні, ще зовсім недавно можна було потрапити до в'язниці: приміром, навіть побутове поєднання жовтого з блакитним вважали кривою, а підняти такий прапор — і поготів.

Добираючи листи до цього числа, ми хотіли розповісти про патріотів, які були здатні на вчинок колись, які обстоюють українську самобутність тепер, що не завжди легко.

ПІША ХОДА «ТАРАСІВ ДОРОГОВКАЗ»

● 3 НАГОДИ 17 РІЧНИЦІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Свою Україну любіть,
Любіть її... Во время люте,
В остатню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.

Піша хода “Тарасів дороговказ” — це подвижницька спроба молодих патріотів із Волині привернути увагу громадськості та молоді до відродження національної самобутності, пробудження справжніх духовних цінностей нашого народу та розвінчання застарілого радянського стереотипного уявлення про значення Шевченкової творчості для нашого народу. Це єднання людей, яким небайдужа доля України, хто бачить її відродження у самоусвідомленні народу як єдиного цілого, в його духовній згуртованості, символ якої — постає Тараса Шевченка.

Долаючи крок за кроком маршрут понад 1000 кілометрів від Луцька до Канева, прочани намагатимуться осмислити складний шлях Шевченка до нас і наш шлях до Шевченка.

Початок ходи — у неділю 24 серпня 2008 року від пам'ятника Тарасові Шевченку біля Волинського національного університету ім. Лесі Українки.

Завершення (орієнтовно) — кінець вересня 2008 року.

ГОЛОВНА ІДЕЯ — відновлення національної самобутності.

МЕТА: відвідати міста й села, де існують або існували пам'ятники Шевченку; відвідати місця перебування та проживання Тараса Шевченка; впорядкувати територію, на якій розташований пам'ятник у разі неналежного догляду за нею; визначити найкраще скульптурне зображення Кобзаря та найзаядбаніший пам'ятник; розмови з місцевими жителями про роль Шевченка у їхньому житті та значимості його постаті для їхнього міста (села, селища), щоб руйнувати стереотипи; зібрати матеріали про встановлення пам'ятників Шевченкові в даному населеному пункті (поезія, статті, фото- та відеосюжети) для подальшого видання книжки та єдиного електронного довідника “Скульптурна Шевченкіана”; популяризувати монументальну спадщину пам'ятників Кобзареві.

ЗМІСТ АКЦІЇ: 10—15 осіб долатимуть шлях із Луцька до Канева. До основної групи учасників, яка вирушатиме з Луцька, можуть приєднуватися усі охочі з інших міст і сіл.

Група буде оснащена гучномовцями, через які лунатиме українська музика та поезія.

У кожному місті маршруту відбуватимуться прес-конференції, зустрічі з журналістами, яких інформуватимуть про основні події пішої ходи.

Кожен може символічно долучитися до акції на будь-якій ділянці шляху або прийти його весь. Ми будемо раді бачити всіх, хто цікавиться дослідженням на-

шої культури та небайдужий до творчості Шевченка.

Координати:
Луцьк 43020
а/с 20
Теліпському Русланові
kobzaryk@ukr.net
shevchenkiana@gmail.com
8 (067) 983-43-22; 8 (068) 584-55-84

ДЕТАЛЬНИЙ ПЛАН ПІШОЇ ХОДИ “ТАРАСІВ ДОРОГОВКАЗ”

1. Волинська область
01. 24.08. Луцьк — р-н Вересневе — с. Чаруків (25)
02. 25.08. с. Чаруків — с. Угринів — Горохів (35)
03. 26.08. Горохів — Берестечко — с. Пляшева (35)
2. Львівська область
04. 27.08. с. Пляшева — с. Лешнів — Броди (40)
3. Рівненська область
05. 28.08. Броди — Радивилів — с. Верба (43)
06. 29.08. с. Верба — с. Птича — с. Підлужжя — Дубно (25)
4. Тернопільська область
07. 30.08. Дубно — Кременець (35)
08. 31.08. Кременець — Почаїв (25)
09. 01.09. Почаїв — Вишнівець (33)
10. 02.09. Вишнівець — Тернопіль (45)
11. 03.09. Тернопіль — Великі Бірки — с. Киданці (27)
12. 04.09. с. Киданці — с. Богданівна або с. Хмельська — Підволочиськ (30)
5. Хмельницька область
13. 05.09. Підволочиськ — Волочиськ — с. Маркевичі (38)
14. 06.09. с. Маркевичі — с. Осташків — Хмельницький (35)
15. 07.09. Хмельницький — Меджибіж (32)
16. 08.09. Меджибіж — Стара Синява (28)
6. Вінницька область
17. 09.09. Стара Синява — Хмільник (30)
18. 10.09. Хмільник — с. Подорожжя (35)
7. Житомирська область
19. 11.09. с. Подорожжя — Бердичів (30)
20. 12.09. Бердичів — село (уточнити)
21. 13.09. село (уточнити) — Ружин
8. Київська область
22. 14.09. Ружин — с. Мовчанівка — Сквир (33)
23. 15.09. Сквир — Біла Церква (38)
24. 16.09. Біла Церква — Тараща (42)
25. 17.09. Тараща — с. Медведин (32)
9. Черкаська область
26. 18.09. с. Медведин — Лисянка (20)
27. 19.09. Лисянка — с. Моринці (15)
28. 20.09. с. Моринці — с. Будище — с. Шевченкове (15)
29. 21.09. с. Шевченкове — с. Козацьке — с. Зелена Діброва
30. 22.09. с. Зелена Діброва — Вільшана — Городище
31. 23.09. Городище — Сміла (32)
32. 24.09. Сміла — Черкаси (36)
33. 25.09. Черкаси — с. Хрещатик (35)
34. 26.09. с. Хрещатик — Канів, Чернеча гора (25)

ЗАХИСТИТИ МОВУ!

Тетяна ПОЛУБКО,
учениця 11 класу,
м. Чернівці

Спасибі за чудову газету — патріотичну, розумну, таку, що навчає мудрості. У числі 32 прочитала статтю Бориса Олійника “Мова про мову”. Він пише дуже правдиво й проникливо. Хочеться, щоб переконливі слова Бориса Ілліча сколихнули душі наших можновладців і щоб Державний комітет захисту української мови створили якнайшвидше.

2007 року я перемогла в конкурсі “Диво калинове”, тож мовна тема мені дуже близька. Народилося навіть кілька віршів, якими хочу поділитися з читачами улюбленої газети.

МОВО МОЯ

Мово моя, ти ясна зірниця на сході.
Ти наче сонце, що сяє нам крізь пітьму.
Хоче воно розказати усім народам,
Що українська назавжди рідна йому.
Ти народилась —
йому простягнула руки,
Ясне проміння у себе вдихнула сповна.
Як катували тебе, які ти терпіла муки —
Все поборолася й вернулася до життя.
Мово моя, ти з бісеру срібна річка,
Серця мелодій жива й дзвінка течія.
Пісню величну мільйонів
українських потічків
Зі світу всього увібрала душа твоя.

ВІДСТУПНИКОВІ

Чи чорним молоком
Тебе поїла мати,
Що стільки чорноти

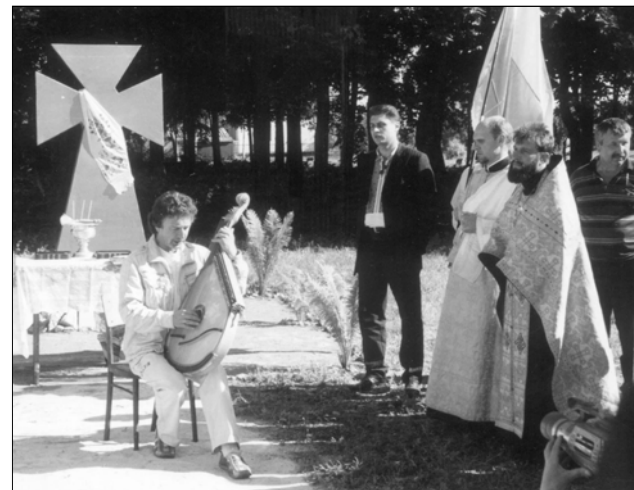
В твоїй душі?
Забув її і стежечку
До хати,
Де солов'ї
Співають навесні.
Забув калинову
Чарівну мову,
Все рідне й дороге
Забув...
Так зможе твоє серце
Жити довго?
Невже не стисне його
Щем і сум?
Вернися, спам'ятайся,
Український сину.
Доки не пізно,
Раджу: схаменись!
Не сунь синівського ножа
У спину
Матусі рідній. Кайся,
Не барись!

ВІДРОДЖУЮТЬ ПАМ'ЯТЬ СЛАВЕТНОГО РОДУ КАНДИБ

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

Українська партія ініціювала святкування 350-річчя перемоги українського війська над московитами під Конотопом. Вона організувала просвітницьку поїздку за маршрутом Київ—Батурин—Конотоп—Шоповалівка—Жовтневе (Курилівка). Під час поїздки утворилася “неформальна коаліція” пріоритетних сил із числа народних депутатів нинішнього та попередніх скликань: Юрія Гнаткевича, Івана Зайця, Михайла Ратушного, Євгена Гірника, Сергія Жижка, відповідальних працівників Секретаріату Президента, представників політичних і громадських об'єднань: УНП, УНА-УНСО, КУН, МНК, ВО “Український Севастополь”, Фондація ім. О. Ольжича, Інститут національної пам'яті. Акцію Української партії підтримали відомі історики Іван Черняков, Сергій Кот, Олександр Ткачук, Роман Матушко та Українська Православна Церква Київського Патріархату й Об'єднане українське козацтво.

Прослухавши розлогу розповідь про характер і перебіг Конотопської битви та ознайомившись із цікавою експозицією про неї в музеї села Шоповалівки, учасники вирушили до місця освячення пам'ятного козацького хреста в родовому помісті знаменитого козацького роду Кандиб, що в селі Жовтневому (історична назва — Курилівка) Конотопського району.

Саме тут члени Української партії, помічники народного депутата Юрія Гнаткевича Людмила і Микола Ларіонові знайшли фундамент родової церкви Кандиб та їхній фамільний склеп. На відміну від київських забудовників-яничарів Ларіонові не лише не зруйнували цінних історичних знахідок, а й привернули до них увагу істориків й археологів, широкої громадськості. Вони власним коштом виготовили пам'ятний козацький хрест із написом “Шляхетному козацькому роду Кандиб від вдячних нащадків”, який освятив під час акції повноважний представник УПЦ КП єпископ Євстратій Васильківський та єпископ Сумський і Охтирський Мефодій.

Рід Кандиб прославився не лише вагомим внеском у перемогу гетьмана Виговського в Конотопській битві, а й благодійністю: вони збудували майже 40 козацьких церков, народних шкіл і культурних закладів, активно підтримували визвольний рух гетьмана Івана Мазепи. За багатьма історичними версіями, з цього роду походять і видатні постаті національного українського руху ХХ століття: поет Олександр Олесь (Кандиба) та його знаменитий син, один із провідних діячів ОУН, поет й науковець Олег Ольжич (Кандиба). Важлива історико-культурна подія на виконання Указу Президента України “Про відзначення 350-річчя перемоги війська під проводом гетьмана Івана Виговського у Конотопській битві” відбулася за сприяння Сумської облдержадміністрації та за активної участі голови Конотопської райдержадміністрації Василя Калити і громадськості села Жовтневого (Курилівки). Принагідно зазначу, що настав час повернути цьому селу його давню історичну назву.

Яків ДРОЗД,
м. Нікополь

ПРАВООХОРОНЦІ НЕ ВЗЯЛИ ГРІХА НА ДУШУ

Ще й нині, майже два десятиліття тому, коли Україна стала незалежною державою, дехто вважає, що ця незалежність стала можливою лише завдяки випадковому збігу обставин, але історія довела протилежне. Державність і незалежність України виборювали національно свідомі українські патріоти.

7 листопада 1988 року, коли в Нікополі майданом 50-річчя Жовтня крокували червонопрапорні колони демонстрантів під гаслами “СССР — оплот мира і соціалізма”, ніхто не міг навіть уявити, що міне лише півтора року, як 70-річна радянська імперія розвалиться і перестане існувати. А на мапі сучасного світу з’явиться нова самостійна європейська держава — Україна.

У “нерушимість” СРСР твердо вірили й ми — працівники радянської міліції. Але, забезпечуючи громадський порядок під час демонстрації, присвяченої 71-й річниці жовтневої революції, ми вже могли помітити, що в колоніях стало значно менше людей, ніж це було у попередні роки. Тому, розпочавшись о 10-й годині, уже за 15 хвилин до одинадцятої демонстрація закінчилась. У цей час до мене підійшов міліціонер і повідомив, щоб я терміново зв’язався із черговим міського відділу внутрішніх справ майором міліції А. Б. Казмірчуком. Через три хвилини я прибув до чергової частини.

Майор доповів мені, що від наших колег із компетентних органів щойно отримали оперативне повідомлення: група українських націоналістів намагатиметься здійснити акцію встановлення жовто-блакитного прапора над могилою козацького отамана Івана Сірка в Нікопольському районі.

У ніч з 6 на 7 листопада 1988 року як заступник начальника Нікопольського МВ МВС з політичної роботи, я був відповідальний. Тому всю ніч перебував у черговій частині. Я бачив, як Дніпропетровський спецпідрозділ лише на кілька хвилин зупинився біля міського відділу

внутрішніх справ. Кремезний підполковник міліції (командир ОМОНу) зайшов у чергову частину і доповів по прямому телефону черговому в обласному управлінні внутрішніх справ про те, що загін прибув до пункту призначення і приступає до виконання завдання. Командира підрозділу я особисто не знав, але дуже добре знав представника керівництва підрозділами служби охорони громадського порядку обласного управління внутрішніх справ підполковника Віктора Шляхова. Довгий час ми з ним були командирами спеціальних підрозділів патрульно-постової

служби міліції: він у Дніпродзержинську, я — у Нікополі. Разом часто були у службових від’їздах у різних містах СРСР, під час яких мешкали в одному готельному номері, тому здружилися. Шляхов довірливо сповістив мене, що має спеціальне завдання про недопущення націоналістичної акції. Головним завданням обласним правоохоронцям було перешкодити в проведенні несанкціонованої акції. Ми домовилися зі Шляховим, що після завершення демонстрації в Нікополі я приїду до місця дислокації обласного ОМОНу.

Коли я прибув до капулівського повороту,

то побачив три чи чотири легкові автомобілі, які з траси Кіровоград—Запоріжжя звернули до могили Івана Сірка. В одному автомобілі з вікна хтось із пасажирів тримав розгорнутий жовто-блакитний прапор. ОМОН зупинив колону. Віктор Шляхов про щось говорив з людьми, що вийшли з машин та підняли жовто-блакитний прапор. Того, хто тримав над головами дрекво прапора, я впізнав: це був Анатолій Носенко, якого правоохоронці області знали як ватажка українських націоналістів. Анатолій Павлович у чомусь переконував командира ОМОНу та підполковника міліції Віктора Шляхова, потім хвалив перебудову Горбачова, розповідав про значення синього і жовтого кольорів національного прапора. Через кілька хвилин група “правопорушників”, подарувавши правоохоронцям агітаційні листівки, згорнула свій прапор і сіла в автомобілі. Але щойно проїхавши міліцейський заслін, над кузовом передньої машини знову замаюрів недозволений український прапор.

Не знаю, про що доповідав Шляхов своєму керівництву. А мені Віктор Васильович тоді сказав: “І все таки вони підняли на могилі Сірка свій прапор. Але, як би ми захотіли, то відібрали б його ще на повороті з траси”.

Ні я, ні нащадок козацького роду Віктор Шляхов не знали тоді, що міне менше, ніж два роки, і жовто-блакитний прапор стане державним символом незалежної України. Але прапор, який 7 листопада 1988 року група місцевих патріотів під проводом Анатолія Носенка піднесла над усипальницею отамана Івана Сірка, був провісником того, що наша держава уже нестримно йшла до своєї незалежності.

І добре, що правоохоронці не взяли тоді гріха на душу, попри вказівки інстанцій не перешкождали патріотам України виборювати незалежність держави. Може, хтось із нас і порушив службові інструкції. Закон у тій ситуації справді вимагав від офіцерів міліції арештувати правопорушників, скласти протокол, вилучити прапор. Але, напевно, існує щось більше, ніж закон.

Зоя ШАЛІВСЬКА,
просвітянка, член НСПУ,
м. Конотоп

ЗЕМЛЯ, ПОЛИТА КРОВ’Ю НАШИХ ПРЕДКІВ

Слава не поляже;
Не поляже, а розкаже,
Що діялось в світі,
Чия правда, чия кривда
І чий ми діти.

Т. Шевченко

“То ви з Конотопа? А, “Конотопська відьма!” — пригадавши відомий літературний твір, не так уже й давно коментували, жартуючи, мої співрозмовники. “Не відьма, а битва”, — ображено відповідала я. В більшості випадків ніякої реакції не було — певно, не розуміли, до чого тут битва. І я вже спокійно розповідала про облогу Конотопа, мужність його захисників і, звичайно, про блискучу перемогу Івана Виговського над численними полками московських загарбників.

За роки незалежності повернули із забуття багато сторінок нашої історії, досліджують раніше замовчувані події, пов’язані з національно-визвольною боротьбою українського народу проти поневолювачів. Один із символів цієї боротьби — Конотопська битва. Указ Президента Віктора Ющенка про відзначення цієї знаменної в українській історії події — 350-річчя битви під Конотопом — передбачає ґрунтовне наукове дослідження тих подій, археологічні розвідки.

Саме з метою повернення до славних подвигів дідів наших у Конотопі відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція “Конотопський край в роки національно-визвольної війни українського народу (середина—кінець XVII ст.)”. Відомі вчені з Києва, Чернігова, Сум, Львова виступили з доповідями, а також змистовними були і виступи місцевих краєзнавців. У залі міського будинку культури — викладачі конотопських навчальних закладів, краєзнавці, журналісти — всі, кому не байдужа історія рідного краю. У фойє розмістили експозицію найцінніших козацьких старожитностей із фондів Конотопського краєзнавчого музею. Тут і замок з ключем від конотопської фортеці, що з тих давніх часів зберігався під склом в одній із церков міста, салютна гармата, Євангеліє в стилі бароко (XVII ст.), ікони, портрети, козацькі люльки, давні меблі. Представлено і зразки одягу, рушники, виробі народних майстрів. Очі могли прид-

Фото Миколи Олущака

бати книжки на історичну тематику. Головував на конференції директор науково-дослідного інституту козацтва Тарас Чухліб. Доповіді, дискусії, полеміка... Особливо зацікавив слухачів виступ А. Бульвінського, доцента кафедри історії України Київського національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова, в якій він на історичних фактах розвінчав коментарі МЗС Росії з відзначення 350-річчя битви, що завульовували її причини та применшували значення. Адже тиск, хижацькі наміри Москви, порушення Переяславських угод спонукали І. Виговського до рішучих дій. За даними доповідача, це була масштабніша за Полтавську битву. В ній Московія втратила понад 40 тис. війська, зокрема й дворянську кінно-

ту. А набирали 150-тисячне загарбницьке військо з 49 російських міст.

Привітав та благословив на плідну працю учасників конференції єпископ Сумський і Чернігівський Мефодій. Він підкреслив, що перемогу цю здобули завдяки молитвам, з якими козаки йшли боронити рідний край.

Багато запитань та жваву дискусію викликали доповіді конотопських краєзнавців, що сходили поля, де була битва, і намагаються розгадати, за словами Т. Шевченка все “...про могили, коли яку насипали, кого положили”. Бо це земля, полита кров’ю наших пращурів. Адже в реєстрі козацьких полків конотопці знаходять і свої прізвища.

Краєзнавець Шаміль Акічев дослідив оборону Конотопа, яку очолював ніжинський полковник Г. Гуляницький. 70-денна облога тривала з початку травня. Три ряди оборонних валів та ровів перед валами надійно захищали місто. Спроби москалів засипати рови були невдалими, бо козаки цією землею за ніч зміцнювали вали фортеці. Гарматно-лучний обстріл москалів не досягав мети, а гармаші Конотопа вели некавалієрськи, але дошлюбний вогонь у відповідь по позиціях москалів. Тож взяти штурмом місто 40-тисячній армії, яку князь О. Трубецькой кинув на непокірних конотопців, не вдалося.

Науковці відвідали місце битви біля с. Шаповалівка. Вони були вражені розповідями школярів про подвиги своїх пращурів. До слова, карту Конотопської битви, якою користуються науковці, створив нині покійний наш земляк краєзнавець Іван Лисий.

Історія боротьби української нації за своє існування мала перемоги і поразки: Руїна, відродження і знову занепад. І так досі. Не завжди ми вміли використовувати перемоги в боях і на виборах, що останнім часом простежуємо. Заважали розбрат, невміння зорганізуватися, поступитись амбіціями задля Вітчизни. Та й нині Україна — поле бою, на якому ми мусимо захищати свою мову, героїв, церкву, історію.

Ось і тепер з боку північного сусіда звучать відкриті, дедалі жадібніші зазіхання на нашу землю, де встановлюють не потрібні пам’ятники. Ми ж часто не даємо належної відсічі, звикаємо терпіти зневагу й образи.

Потрібно докласти ще багато зусиль, щоб вистояти нам, українцям, на своїй землі. Нам потрібні єдність, твердість та послідовність.

ПОЖЕРТВИ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ

Продовження. Поч. у 2003–2007 рр.,
ч. 10, 15, 21, 24 за 2008 р.

Від родини скульптора Довганя Б. С., м. Київ	300,00
Дорошенко Т. Я., м. Київ	100,00
Дяченко В. І., м. Одеса	100,00
Зозуля В. В., с. Закітне Красноліманського р-ну Донецької обл.	20,00
Максюта О. В., х. Зелена Долина Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл.	40,00
Маликов А. А., с. Михайлівське Новомиколаївського р-ну Запорізької обл.	10,00
Маликова Л. С., с. Михайлівське Новомиколаївського р-ну Запорізької обл.	20,00
Мацько Н. М., с. Телишівка Рокитнянського р-ну Київської обл.	10,00
Плашко А. Г., м. Запоріжжя	1200,00
Саєнко О. М., м. Полтава	20,00
Самарець А. П., м. Дніпропетровськ	30,00
Сулима С. О., м. Луцьк	30,00
Тарадай О. І., м. Червоноград Львівської обл.	30,00
ТОВ “Поступ” м. Коломия (Нагірний В., Макаруч М., Стасів В., Шинкарук Б., Шмідль З., Лабачук І., Фенін В., Касіян В., Палат, ім’я не вказано)	300,00
Трофимчук М. І., м. Новоград-Волинський Житомирської обл.	150,00
Шестеренко Л. О., м. Київ	100,00
Чуприна Л. Ю., м. Київ	50,00
ч/з Конечного Ю. М., м. Івано-Франківськ	7195,00

VOX POPULI

Святослав МІЗЕРНЮК
Фото Ганни ОБОРСЬКОЇ

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ: НАШІ ЗДОБУТКИ І МАЙБУТТЯ

До кожної знаменної дати чиновники, політики полюбляють помпезно рапортувати перед виборцями: підбивають підсумки, рахують здобутки, скромно приховують втрати...

Нинішнє свято Незалежності України — не виняток. Хіба що у його колорит додасть свою барву військової парад на Хрещатику.

Тим часом, відірвавшись від офіціозу, кожному українцеві, для якого незалежність держави — не порожній звук, варто оцінити власні та загальнодержавні здобутки і втрати. Адже кожен громадянин — це маленька цеглинка у нашому спільному домі. І від його внеску залежить, яким буде фундамент, процес мурування і міць усієї споруди.

Так, як і відродження духовності України, звільнення її від пут ідеологічної, понад трохсотлітньої окупації, неможливе без утвердження української мови та інформаційного простору країни як основи існування української нації. Але ж і на цю річницю Незалежності України немає впевненості, що мова титульної нації посідає чільне місце. Не припиняють спроб знищити її промосковські імпершівністи з кремлівських кабінетів і доморошені безбатченки регіонального “розливу”, які переймаються у Верховній Раді не розквитом держави, не клопотами про її культуру, мову, економіку, а збагаченням власних кишень. Очевидно, саме тому багатостраждального Закону про мову, як багато інших, конче потрібних суспільству, досі не розглянуто.

На жаль, і президентська вертикаль влади недостатньо працює, щоб українська стала пріоритетною у державі.

Понад сторіччя тому товариство “Просвіта”, яке українську мову вважало надзавданням, поставило собі за мету просвітницьку роботу з українізації. Для цього безліч “Просвіт” на теренах України (за царської Росії!) видавали масовими накладами дешево дитячу просвітницьку й художню літературу. Нині, здобувши незалежність, у вільній від гніту країні, державні мужі не змінили нічого у законодавстві, щоб українського читача — дитину, яка робить перші кроки на рідній землі, виховували саме на вітчизняних, українських книжках за змістом і мовою. 2007-й, який Президент Ющенко оголосив Роком української книжки, так і не започаткував цих кардинальних змін.

Найбільшим здобутком за весь період незалежності, який докорінно змінив перебіг історії та свідомість людей, став помаранчевий Майдан. Хоч нині чимало скептиків скажуть про втрачені надії та можливості, але головний здобуток залишиться назавжди: народ зміг об’єднатися й повірив у свої сили, яких вистачило для подолання тодішньої гіпертрофованої, злодійкуватої, корумпованої влади. Саме тоді зародилися потужні парос-

тки громадянського суспільства. Та хоч би яким посушливим був вітер апатії, що гуляє у нинішньому суспільстві, він не знищить тих паростків, що проросли у кожному. Можливо, для переосмислення цього потрібен певний час, за який зміцнене зело “виструнчить” спину тих, хто звук ходити зігнувшись — ще за комуністичної пори. До того ж, виросло покоління українців, народжене за незалежності, яке не знає, що таке “радість” і “рай” у радянському суспільстві.

Тож не розчарувати співвітчизників постійними політичними чварами на владному олімпі, а почувши биття пульсу кожного громадянина, щодень дбаючи про його добробут і щастя, нинішня влада має у центрі Європи розбудувати Соборну державу волелюбного українського народу.

Що для українців означає незалежність, наш тижневик запитав у перехожих:

1. Як Ви і Ваша родина зустріли звістку про незалежність України? Чи брали Ви участь у тих подіях та які плекали сподівання?

2. Що з Ваших очікувань здійснилося, а що ні?

3. Яких кроків української влади чекаєте для зміцнення держави?

Олена Корольова, еко-номіст:

1. Це було великою несподіванкою. Тому ні близькі, ні родичі участі не брали. Не сказала б, що й дуже раділи. Адже СРСР надто вкорінився у головах. Хоч розмовляю російською, хочу, щоб українську мову більше викладали у школах.

2. Найбільший здобуток — люди відчули себе більше українцями, ніж були. А погане — все те, що нині є: інфляція, безкінечні зміни урядів. Жодної з програм так і не доведено до кінця.

3. У зв’язку з подіями в Грузії не хотілося б ніякого протистояння чи загострення відносин із Росією. А урядові побажати побити щодня невеликий крок до здійснення обіцяного.

Микола Круць, охоронець (підробляє на будівництві):

1. Так, участь брали, зустріли з радістю, очікували

кращого: країна буде як одна сім’я. А вийшло не так, як хотіли. Думали, що країна буде багатшою, людям стане легше жити.

2. Нічого — все навпаки: люди без роботи, тиняються країною та за кордоном у пошуках праці, щоб заробити собі на хліб. Чимало не мають навіть де жити.

3. Не вірю нікому — ні лівим, ні правим.

Інна Канівець, студентка педагогічного ВНЗ:

1. Батьки сприйняли прохолодно, а я і моє покоління — захоплено. Надій особливих не плекали, але раділи за народ, який зміг відстояти свою незалежність. Адже колись Київська Русь була сильною державою й інші ривнялися на неї. Нині зовсім не те — чужі народи дивляться на нас, як на чорноробів.

2. Нічого особливого не очікувала, бо 17 років тому була дитиною.

3. Хочеться, щоб керівники держави мали власний розум, а не були маріонетками у руках владоможців інших країн. Я за освітою економіст, тому нинішній стан у цій царині зовсім не задовольняє. Але ж наша держава ще лише “підліток”, тож робимо помилки, і з часом це виправимо. Політикам хочу побажати не сваритися, бо від цього страждають прості люди.

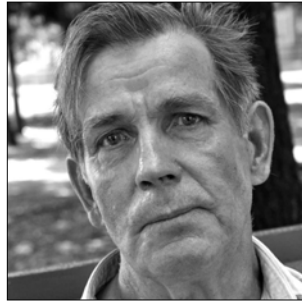
Юрій Жарков, пенсіонер:

1. Брав участь. Але половина мого життя минула на Кубані, інша — у Києві. Зустрів з надією, бо незалежність — це єдність думок і сила господарювання. Дуже важливо було розвивати культуру й підтримувати мову, не забути про економіку, її розвиток і зміцнення в умовах самостійності. Адже від цього залежить “обличчя” України.

2. У всіх були надії на вправного керівника, який зміг би об’єднати все заради розквіту держави. Але цього не сталося. Маємо безмежну різнолітність у поглядах, думках, політиці. Влада, як була раніше, так і тепер — корумпована! Але нині все ділять між собою клани олігархів: ось найбільше розчарування.

3. Найголовніше — не брехати народові! На вибо-

рах обіцяють гори, а зробивши владу, обіцянок не виконують. Потрібно, щоб була справжня конкуренція передвиборних програм, а не дурити людей списками десятків різних партій. Хіба може збагнути різницю між ними бабця? Мають бути справжні політичні блоки: центр, ліві, праві. Найкраще, щоб у Верховній Раді були незалежні від влади чи бізнес-кланів народні представники, а всі гілки влади мали рівну вагу для ухвалення зважених рішень в ім’я розбудови держави.

Микола Бурбело, пенсіонер:

1. Я дякував Богу, що Він є над Україною і що все відбулося тоді мирно. Багато років чекав, щоб держава здобула незалежність. Заради цього воювали наші діди й батьки. Я пережив голод і війну, та дочекався цього свята. Головне, що ми самостійні назавжди!

2. Нині, попри все, сподіваюся на краще. Україна житиме. Адже всі мають можливість вчити українську мову і вірити в Бога.

3. Ходжу до церкви і молюся, щоб Бог просвітив їх світлом розуму Свого, що треба працювати не для власної кишені, а для людей. Головне у житті — мир і спокій. Добре, що дітям не довелось жити у тому “раю”, який створили комуністи й Сталін.

Максим Леонтьєв, студент:

1. Ми були тоді у пелюшках. Тож сподівань ще не мали.

2. Справдилося — навчаюся у ВНЗ, здобуваю омріяний фах. Життям задоволений. Незалежність святкуватимемо: зберемося компанією — погуляємо, обов’язково підемо на Майдан.

3. Найбільше турбує інфляція. Хочеться, щоб нам, молодим, не довелося у пошуках роботи їхати за кордон, щоб рівень життя став таким, як у Німеччині, де товари коштують майже стільки, як у нас, а зарплати набагато вищі.

Марина Навозенко, мама:

1. Учасі не брали.
2. Сподівання були. Але ця постійна політична неста-

більність, коли не знаєш, чого чекати, та ще нинішні події в Грузії відсунули все інше на дальній план.

3. Хочеться, щоб молодь мала можливість придбати житло і здобути освіту.

Сергій Візняк, менеджер:

1. Мав десять роців, тож не пам’ятаю. Жилося тяжко. Розповідали: щоб купити вкрай потрібне, доводилося стояти у чергах. Батько тоді усім переймався, стежив за новинами, про надії не казав.

2. Дуже хотілося б справжньої незалежності, передусім від Росії. Нині можна придбати будь-що, але грошей не вистачає.

3. Надто стурбований подіями на Кавказі. Сподіваюся, що Україну в цю війну не втягнуть, хоч радикальна позиція нашого Президента щодо підтримки Грузії насторожує. Тому на наступних виборах голосуватиму за Юлію Тимошенко.

Яна Голуб, няня:

1. Я тоді ще зовсім маленькою була, тож не пам’ятаю. Мої батьки сподівалися на краще життя без комунізму.

2. Найбільше розчарування — помаранчева революція. Мій тато стояв на Майдані, але багато обіцянок так і не доведено до логічного завершення. Ціни безперервно зростають, а Президент занадто нерішучий як лідер, який усе повинен тримати в руках.

3. Хочу бути впевненою у завтрашньому дні, щоб зарплата зростала відповідно до цін. Непокоять події у Грузії; сподіваюся, що у нас війни не буде і що молодь не піде воювати.

Галина Киричук, колишня бібліотекар (місто Новолиньськ):

1. Вся наша родина прагнула, щоб Україна стала незалежною. Зараз залиши-

лася ностальгія за тим часом. Звичайно, була велика надія на краще.

2. Живу у провінції, там зрушень ніяких: життя погіршилося. Раніше поля обробляли, села були чепурні, а тепер все занедбано. Молодь виїжджає, шукаючи кращого життя в столиці чи в інших містах. А хто залишився, живе за рахунок батьків, дідів, які одержують пенсію, бо заробити в селі неможливо.

3. Звернути увагу на пенсіонерів, які колись працювали у садочках, школах, прибирали територію. У нас злидена пенсія — 500—600 гривень навіть з отими “добавками”. Хай би пожили на неї ті, хто при владі! Може, тоді вони зрозуміли б, як на ці копійки існувати!

Олександр Спиридонович, працюючий пенсіонер:

1. Не брав участі. Гадали, що буде краще, та з цього нічого не маємо.

2. Різких змін у способі життя чи поліпшенні його рівня не відбулося.

3. Найголовніше, щоб влада робила все для людей, а не для себе. Щоб хоч надія залишалася на майбутнє. А це — соціальні й політичні, моральні кроки. Візьмімо Київ: Хрещатик “доглядають”, а спальні райони — ні.

Андрій Захарченко, лікар:

1. Нас із першого ж кроку продали! Тож “маємо те, що маємо”. А сподівалися, що буде країна, де люди зможуть гідно працювати й жити.

2. Народ не винен, бо все зле роблять наші чиновники. Їх треба всіх замінити, тоді можна на щось сподіватися.

3. Від нинішніх не слід чекати нічого, вони не здатні на реформи. Має прийти зовсім інша — не політична, а народна, господарська еліта.

— Валерію Юрійовичу, спершу — коротке представлення читачам.

— Народився 1947 року в Києві. З 1952 року наша сім'я мешкає в Чернігові. Закінчив фінансово-економічний факультет Київського інституту народного господарства. Працював у фінансових органах, служив в армії. З усього трудового шляху найбільше (20 років) працював викладачем економічних дисциплін у Чернігівському юридичному технікумі, який став ВНЗ. Був заступником голови обласної державної адміністрації, керував апаратом фракції Народного руху у Верховній Раді, працював в Адміністрації Президента України. А останні місця роботи — генеральний директор Національного заповідника «Чернігів стародавній», заступник начальника обласного управління культури і туризму.

— Як фінансист, викладач, який міг би спокійно працювати в аудиторії до самої пенсії, приходите у політику, в національно-демократичні сили?

— Мабуть, мій склад мислення, досить критичний, підштовхнув мене до незгоди з тим, що відбувається. Ще 1967 року як студент я ходив до пам'ятника Шевченку, коли там відзначали річницю його перепоховання в Україні. Це вже була політична акція. Тоді за це виключали з університету. Я завжди мав потяг до українського, національного. Батько мене віддав до української школи, хоч можна було йти в російську.

Мабуть, поштовхом до чіткішої позиції стали публікації в газеті «Літературна Україна», яку я передплачував, про створення Товариства української мови ім. Т. Шевченка. А оскільки у технікумі було багато прихильників національної ідеї, нашої історії, мови (я був єдиним, хто викладав спеціальні дисципліни українською), до мене потяглися студенти. І ми створили осередок Товариства. Під час створення обласної організації ТУМ мене обрали заступником голови.

— Передімо до зародження Руху на Чернігівщині.

— Щось можу й забути, час так спливає... 1989 рік, початок 90-го, знаменита «ковбасна революція» в Чернігові, що стала своєрідним апофеозом політичного вибуху. Спершу активісти обласного Руху збиралися на приватних квартирах, і лише після «ковбасної революції» отримали приміщення на Щорса, 4, де потім був офіс Руху. Там збиралися десятки людей, гаряче дискутували.

— Вам є що згадати про вихід наприкінці 80-х першої незалежної чернігівської газети «Громада», по суті, підпільної?

— Мені випало привозити на Чернігівщину перше число газети «Громада». Його друкували в Литві. Тоді Литва була островом свободи на території Радянського Союзу, бо місцева влада йшла в цьому руслі.

Через Чернігів ходив потяг Рига—Сімферополь. Сідаєш, і вранці вже у Вільнюсі. А вечірнім потягом ідеш назад до Чернігова. Наклад газети був чималий, тому зміг забрати лише половину, завантаживши ним дві валізи.

Пасажирів було небагато. Мені спало на думку, що я обдурю тих людей, які, напевно, стежать за мною, у Гомелі. Спакував валізи. Вийшов у Гомелі на перон, прогулююся. Коли дали сигнал, що поїзд вирушає, швидко забіг до вагона, забрав валізи й зіскочив на перон. А коли я сів в автобус на Чернігів, мене знову «засікли». На зупинці під Ріпками до автобуса зайшли міліцейський майор і люди в цивільному. Звеліли забрати речі і виходити.

Привезли мене в райвідділ міліції. Тут підключилися люди з КДБ.

Тримали мене там цілий день, лякали, що посадять, хотіли, щоб я повідомив своїх, що газети пропали, що їх укралі. До слова, вони не знали, що це не весь наклад. Завершилося все тим, що мене відпустили, а газету забрали.

Але ми направили до Литви іншого гінця, менш відомого, ніж я. Він отримав від мене інструкцію, як провезти

Валерій Сарана, Роман Іваничук, Василь Чепурний, Левко Лук'яненко. Початок 1990-х

У ПЕРШИХ ЛАВАХ

На наших очах ці, здавалося б, недавні події стають історією. Наступного року минає 20, як утворено Народний рух і відновлено «Просвіту» — дві організації, які торували шлях до Незалежності. Проголошували її в столиці, а виношували, народжували по всій Україні, в усіх регіонах люди, яким було найтяжче, бо вони йшли в перших лавах.

Валерій Сарана

газету, і привіз наклад. Для спецслужб це була несподіванка.

— Мабуть, Вам пізніше доводилося зустрічатися з тими працівниками спецслужб, зокрема й тоді, коли Ви обіймали високі посади в державній владі?

— Доводилося. А тоді у спецслужбах боялися громадського вибуху і хотіли, щоб я боявся їх. Потім, перебуваючи при владі, я не раз зустрічався з офіцером, який мене допитував. Він теж працював в органах влади незалежної України. Що ж, життя триває...

— Хто був поруч із Вами в ті неспокойні дні?

— Олександр Котенко, Аркадій Нотаріус, Анатолій Майба, Іван Панченко, Лариса Куровська, Василь Чепурний (нинішній голова Чернігівської обласної «Просвіти»). Хочеться згадати мого соратника Валентина Ральченка. Дуже надійна людина. Коли 1991 року стався заколот ГКЧП, Рух отримав вказівку палити списки, архіви. Я уявив, як відновлюватимемо всі документи. Тоді ми із Ральченком подивилися один одному у вічі й поклялися, що лише вдвох знатимемо, де зберігатимуться наші партійні папери, хоч би що трапилося.

Анатолій Бабкін — росіянин за національністю, але він боровся за українські національні ідеї. Анатолій Баранов, відставник-військовий, росіянин, відданий Україні. Михайло Данилюк, Галина Нестеренко, Анатолій Лашевський, Олексій Івченко, Владислав Савенко — активні просвітляни.

Тоді ми протистояли потужній поліцейській державі з апаратом КДБ, органами влади, суду, прокуратури. Боролися, не знаючи, чим усе закінчиться. Коли я приходив додому (а наші засідання затягувалися допізна), заходячи в під'їзд,

якщо серед таких людей на Чернігівщині назвати нині тих, хто був першими серед перших, то самі чернігівці передовсім згадали б Валерія САРАНА. Перший голова обласного Руху, один із фундаторів Чернігівської «Просвіти», причетний до становлення незалежної преси.

хвилину—дві прислухався, чи не скриплять сідці. Потім зрозумів: якщо вороги захочуть щось зі мною зробити, то зроблять. Було багато телефонних дзвінків із залякуванням, погрозами дитині. Усе це ми пройшли.

— Напевно, Вас «обробляли» й комуністи, партфункціонери?

— Пам'ятаю, як мене запросили на розмову в обком компартії один із таких ідеологів. Коли пізніше я працював заступником голови обласної адміністрації, він був моїм підлеглим. Ось він і каже: «Валерію Юрійовичу, ви ж страшні націоналісти». Я йому: «Ви ніколи не бачили, як іде наша рухівська колона на мітинг із прапорами? То прийдіть подивитися. У центрі йде Тарас, українець, у вишиванці, з синьо-жовтим прапором. Праворуч іде Степан, чорношкірий хлопечко, який мешкав тут у родичів, вивчив українську мову. Ліворуч — єврей Аркадій Нотаріус».

— Ви відчували підтримку молоді, своїх студентів?

— Звичайно, особливо в осередку «Просвіти» в технікумі, серед туристів, з якими разом ходили в походи. Потяг до мандрів у мене в крові. На Черкащині у батьковому селі бабуся розказувала, що у нашому роду ніколи не було кріпаків, хоч частина села була закріпачена.

Петро СОКАЛЮК, м. Роздільна Одеської обл.

Роздільнянський будинок культури відвідала пересувна виставка про УПА, зніційована Президентом України. З допомогою ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка виставка мандрує Україною. Її мета — донести до народу правду про Українську Повстанську Армію.

Неможливо без хвилювання і болю вдивлятися в юні обличчя воїнів УПА, сповнені жаги до життя. Вони взяли у руки зброю і дали клятву боротися за вільну і незалежну від жодного окупанта Україну. Гаслом їхньої боротьби стали слова: «Здобудеш Українську державу або згинеш у боротьбі за неї».

Мабуть, любов до мандрів — від предків-козаків. Байдарки, гори, велосипед, лижні походи — все це було, і чимало. Походи, безперечно, гуртували. Коли зі студентами сидиш біля вогнища, їси кашу з одного казанка, то не нав'язливо говориш їм про свої погляди, але це потрапляло на хороший ґрунт. Тоді за кожним навчальним закладом, за установами були закріплені працівники КДБ.

Якось підходить до мене мій студент і каже, що його запросили на розмову в КДБ і запитали, що я говорив студентам у походах про академіка Сахарова. А студент відповідає, що Валерій Юрійович говорив із ними лише про навчання. Хоч я справді розказував туристам чимало політичного. Тобто студенти мене не здавали.

— Для всіх нас особливо пам'ятні перші демократичні вибори до Верховної Ради України навесні 1990 року, ще за СРСР, але вже на фініші імперії.

— Дуже складна була виборча кампанія. Обком компартії (це мені пізніше розповіли його працівники) завдання поставив чітко: не пропустити мене до парламенту. Другий кандидат від демократичних сил в Чернігові — Тетяна Яхеева була політиком загальнодемократичного напрямку. А я чітко представляв Народний рух України. Тоді розробили схему боротьби зі мною на виборах. Насамперед в Новозаводському окрузі Чернігова, де я балотувався, висунули 21 кандидата. З них кілька — головні лікарі обласних лікарень. Вважали, що вони відтягнуть значну частину голосів на себе. Так і сталося, тому довелось проводити другий тур. Хоч я виграв у суперника, що посів друге місце, майже 12 тисяч голосів, але набрати 50 % плюс один голос не вдалося. А саме цього тоді вимагав закон. Основним моїм суперником був директор промислового гіганта «Хімволокно».

На другому турі вже була відверта фальсифікація. На жаль, ми не могли всього проконтролювати. Люди з виборчих дільниць повідомляли, як пакчани кидали бюлетені за його суперника. Попри все, я програв йому лише тисячу голосів.

А в обласну раду тоді в деяких округах вибори не відбулися і були повторні. Я вирішив балотуватися в облраду. І обком компартії вже не міг придумати нічого іншого, як поставити мені в суперники тут, у Чернігові, священика з Троїцького собору. Почалася агітація церковників Московського патріархату проти мене, наприклад, мене називали безбожником. Я мусив нагадувати виборцям, що я людина

хрещена, віруюча. До того ж, мій дід був сільським священиком.

— І ось 1991 рік, проголошення Незалежності, затвердження на всенародному референдумі. Дехто каже, що все це, мовляв, мало не заслуга комуністів, які з тих чи інших міркувань вирішили підтримати незалежність.

— Одне можу сказати: вже не було такого відвертого протистояння влади й Руху. Але комуністи і не сприяли референдуму. Колосальну роботу щодо нього провели саме національно-демократичні сили, насамперед Рух.

— На жаль, на президентських виборах, що відбулися в один день із референдумом, національно-демократичні сили програли.

— І вважаю, через те, що не змогли визначитися з єдиним кандидатом. Але потім новий президент Леонід Кравчук вже не міг спиратися лише на свою колишню компартійну номенклатуру, тому шукав контактів і підтримки з новою найбільшою політичною силою — Рухом.

— Досі тривають дискусії: чи то Рух не підтримав Кравчука, чи, може, він не надто прагнув спиратися на національно-демократичні сили.

— Мабуть, така співпраця і не могла скластися. На ключових посадах в Адміністрації Президента опинилися люди, які свого часу працювали з Кравчуком в ЦК партії. В областях ми займалися ідеологією, але суттєві важелі матеріального впливу не були в руках Руху. Час розсудити, що ми змогли тоді зробити у владі.

— Можете порівняти демократичне середовище 90-х років і нинішнє?

— Тоді більше було людей, відданих ідеї, а не тих, що приходять по посади, блага. Втім, це відбувається під час всіх революцій: спершу йдуть ідеалісти, а потім ті, хто хоче щось отримати від революції. Не випадково почали множитися різні політичні партії на базі й ідей Руху. Не випадкові численні розколи і в Русі, і в інших партіях.

— Фініш епохи Кучми, помаранчева революція, те, що було далі...

— А далі ви бачите, яке нині розчарування у людей тим, що відбувається в державі. Уявіть, як мені й моїм побратимам, які це все починали, пройшли через усі труднощі, загрозу життю, все це спостерігати. Боляче, що після 17-ти років незалежності збільшується прірва між так званою політичною елітою й народом. Але мої політичні побратими роблять усе, щоб держава міцнішала, була демократичною. Ми не відійшли ні на крок від своїх ідей, за які боролися багато років.

Спілкувався
Петро АНТОНЕНКО

ЧИ БУДЕ ПРИМИРЕННЯ?

Відчули на собі окупацію Росії, Польщі, Румунії, Угорщини. Сусідь-вороженьки століттями шматували Україну. Квітами, хлібом і сіллю зустрічала Західна Україна Червону армію. Але замість очікуваної свободи одержала рабство, репресії, війовничий атеїзм. З'явилася надія на Німеччину. Але коли 30 червня 1941 року Степан Бандера і його уряд оголосили Акт про відновлення Української Народної Республіки, то невдовзі Гітлер наказав заарештувати Бандеру і його уряд та вимагав відкликати акт. Три тисячі оунівців було страчено. Але Степан Бан-

дера і його соратники не пішли на зраду, тож їх кинули у концтабір. Ось тому в жовтні 1942-го перші підрозділи УПА дали клятву на вірність Україні. Нерівна боротьба тривала до 1952 року і навіть довше. Обмануті радянською пропагандою люди вірили, а невідомі, шовіністично налаштовані продовжують вірити, що УПА — ворог народу. Але розсекречені матеріали спецслужб свідчать, що злочинно діяли не вояки УПА, а репресивні органи Радянського Союзу. Українська Повстанська Армія воювала за свою землю, і за це їй встановлюють пам'ятники.

Фото Ганни Оборської

Євген БУКЕТ

У Макарові 1651 року в сім'ї козацького сотника народився Данило Туптало — в майбутньому видатний діяч православної церкви, зарахований до лику святих Димитрій Ростовський, автор фундаментальної праці “Життя святих”, один із фундаторів сучасної української літературної мови, духовник Івана Мазепи, висланий Петром I до російської глибинки.

Торік макарівці вшанували пам'ять свого славного земляка відкриттям величного монумента святило. І головний храм Макарівського благочиння Київського патріархату теж освячений в ім'я Димитрія Ростовського. Святійший Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет лише цього року уже вчетверте відвідав Макарівський район, адже завдяки районній владі будують храми та відроджують духовність на Макарівщині.

Акції проти проведення адміністративно-територіальної реформи,

ПЕРЕДУСІМ — ДУХОВНІСТЬ

Про Макарівський район Київської області нині говорять і пишуть чимало. Ще б пак — розташований лише за кілька десятків кілометрів на захід від столиці, він найпривабливіший інвестиційний регіон. Проте журналістів “Слова Просвіти” він зацікавив через іншу грань своєї популярності. Макарівська земля здавна відома своїми славетними земляками, значним внеском в національно-визвольну боротьбу нашого народу і високою громадянською свідомістю мешканців.

згідно з якою Макарівський район був би розділений між сусідніми Борзнянським і Фастівським, тут називають “другою революцією”. Мешканці Макарівського району протестували проти реформи не лише у Макарові, а й в окремих селах, виставляючи пікети вздовж Житомирської траси. 6 грудня 2005 року в Макарівському районі відбувся референдум за народною ініціативою. Питання у бюлетені стояло так: “Чи схвалюєте Ви ліквідацію Макарівського району?” У референдумі взяли участь понад 76% виборців, із них 91,2% відповіли негативно. Відтоді 6 грудня у Макарівському районі відзначають як День єдності.

Нині існуванню району вже нічого не загрожує, а місцева влада під керівництвом Володимира Горбика активно реалізує державну політику. Про принципи роботи й успіхи тутешніх управлінців журналістам “Слова Просвіти” розповів заступник голови Макарівської райдержадміністрації з гуманітарних питань Олег Майстренко: “Відродження духовності ми взяли за основу нашої діяльності, адже саме Макарівська земля дала світові Данила Туптало. Під час святкування 85-ої річниці району Макарів зустрічатиме моці Святителя, які зберігатимуться саме тут.

До Дня незалежності та ювілею району ми видаємо за спонсорські кошти 12 книжок. Серед них “Літературна Макарівщина”, “Символіка Макарівщини”, “Історія міст і сіл Київщини. Макарівський район”, “Голодомор на Макарівщині”.

Уже встановлено чотири скульптурні композиції пам'яті жертв Голодомору в Макарові, Колонщині, Ситняках і Фасовій. Невдовзі планують відкрити ще десять пам'ятних знаків.

Днями районна рада ухвалила рішення про присвоєння звання “Почесний громадянин Макарівського району” композиторові Віктору Степуру, заслуженому вчителю України Галині Пашинській, заслуженому лікарю України Казимиру Журавському, заслуженому працівнику сільського господарства України, голові Житомирської облдержадміністрації Юрію Забелі, заслуженому працівнику промисловості України Володимирові Артюхову.

Наше завдання також, працюючи з головами і депутатами сільських рад, — донести до них потребу змін. Районна рада майже одностайно ухвалила рішення і звернулася до всіх селищних і сільських рад із вимогою негайного знесення пам'ятників радянським вождям і повернення історичних назв вулицям”.

Переконалися в ефективності роботи сільських громад ми змогли в селі Колонщина, під час зустрічі з сільським головою Юлією Пелешок. Сільська рада під її керівництвом стала переможцем районного конкурсу. Юлія Василівна — учасник бойових дій в Афганістані, з великою відповідальністю ставиться до своєї роботи. Хоч би скільки людей ішло до неї зі своїми запитаннями, інтересами, вона завжди намагається розв'язати їхні проблеми. Мешканці Колонщини шанують “свою Юлю” і стверджують, що для їхнього села ніхто ніколи стільки не зробив доброго, як Юлія Василівна за останні два роки. Упродовж 2007—2008 років з ініціативи Колонщинської сільської ради створено комунальне

Колаж Євгена Букета

підприємство “Колонщина-сервіс”, яке займається водопостачанням і водовідведенням, перевезенням вантажів, упорядкуванням села, здійснює земельні роботи, надає інші послуги; створено соціальну службу за проектом Євросоюзу “Кожній дитині в Україні”, яка опікується дітьми з неблагополучних сімей, надає матеріальну й психологічну допомогу; прокладено п'ять кілометрів автодоріг із твердим покриттям; капітально відремонтували будинок культури, бібліотеку, приміщення сільської ради, школу, дитячий садок; оновлено бібліотечні фонди; закуплено новий комп'ютерний клас; очищено водойми і криниці; проведено вуличне освітлення; затверджено герб, прапор і гімн територіальної громади; встановлено пам'ятний знак на вшанування всіх мешканців громади, які загинули в різні часи, в'їзні знаки — скульптурні композиції за проектом заслуженого художника України Миколи Білика. Постійно матеріально підтримують мистецькі колективи села — ансамблі “Полісяночка” та “Берегиня”; будують церкву в ім'я Іоана Богослова.

Українська незалежність відродила в Макарівському районі давні звичаї й традиції. Вона допомогла згадати імена героїв свого

краю та їхні подвиги, утвердила віру у власні сили, а найголовніше — виховала плеяду керівників, які по-новому виконують функції й завдання.

Спостерігаючи за тим, як змінилася за кілька років Макарівщина, бачиш, що стратегію розвитку громад, винайдену тут, слід покласти в основу державного будівництва незалежної європейської України.

Фото Ганни Оборської

Юлія Василівна Пелешок

Фото Анатолія Марчука

КАЗКОВИЙ СВІТ АНАТОЛІЯ МАРЧУКА

У рідному селі заслуженого художника України Анатолія Марчука Козичанці, де минуло його дитинство, Анатолій створив казку. Його садиба — це витвір мистецтва: подвір'я з різьбленою криницею та парк скульптур, багато квітів. Анатолій Петрович щоліта запрошує сюди друзів та колег на творчі пленери, симпозиуми скульптури, музично-поетичні семінари. Пленери дістали назву “Літні зустрічі у садибі Марчука”.

П'ять років тому Анатолій Марчук втілює у життя свою давню мрію й створив у Макарові галерею, картини до якої збирав упродовж 30 років. Тут представлено майже 100 картин вісімдесяти сучасних українських художників.

Анатолій Марчук постійно у творчому русі й пошуку. Він відкриває багатьом своїм співвітчизникам можливість доторкнутися до мистецтва, бути ближче до духовного й вічного.

Фоторепортаж Ганни ОБОРСЬКОЇ

Керівник красназничого клубу “Пошук” Діна Нетреба оглядає експозицію Макарівської картинної галереї

Надія КИР'ЯН
Фото Ганни ОБОРСЬКОЇ

У всі часи в різних місцевостях і за різних умов були осередки української культури та духовності. Так, у Ясногородці це родина Сиченків: Петро Панасович, відомий український письменник, та його дружина Лідія Андріївна.

Жили вони у простій селянській хаті, яку Сиченки купили 1960 року. “Хата дерев’яна, зовнішня закидка зі смолянистої сосни, з якої будували житло на Поліссі (такі будинки могли стояти по 300 років)”, — розповідає син письменника Юрій.

У цій хатині бували Максим Рильський, Володимир Малик (Сиченко), троюрідний брат Петра Сиченка, Віталій Кулаковський, Василь Шевчук, Віктор Положий, Іван Власенко, Анатолій Давидов, Микола Олійник, Василь Скуратівський, Олекса Мусієнко, Микола Фененко (дослідник української топоніміки, зокрема, ролі топонімічних назв та назв рослин у творчості Шевченка) та інші цікаві люди. Тут Петро Панасович написав переважно більшість своїх творів, з яких видано лише частину. Райдержадміністрація планує відкрити в цьому приміщенні районний літературний музей.

Господня тут — Лідія Андріївна, жінка вельми поважного віку (1921 року народження). Через травму ноги зараз прикута до ліжка, але дуже жвава, розумна. Надзвичайно зраділа новим книжкам видавничого центру “Просвіта”, які ми їй подарували, стежить за сучасним літературним та культурним життям. Розповіла нам багато цікавого, відповіла на запитання.

ТОВАРИШУВАЛА З ОЛЬГОЮ КОСАЧ

— Лідіє Андріївно, які знайомства справили на Вас незабутні враження?

— Ми були близькі з родиною Ужвій-Пономаренків. Коли я навчалася в Київському педагогічному інституті (тепер імені Драгоманова, а тоді — Горького), я в їхній родині й до екзаменів готувалася. У них було взимку холодно, а в гуртожитку ще холодніше. Наталія Ужвій — прекрасна людина. Її сестра була дуже приязна, а батько — лагідний на вдачу, я таких людей мало зустрічала. У них завжди хтось гостював, хтось обідав... Одного разу на Різдва ми понесли їм вечерю. Боялися, бо тоді це було заборонено. Наталія Михайлівна навіть заплакала, дякувала нам, написала вечеряти. А скатертину, пам’ятаю, біла-біла, ще й барвінкові віночки сестра Євгена Порфирівича вишила.

А коли мій чоловік захворів, то діставала нам дефіцитні ліки.

Ми дуже любили збирати гриби, бо їх тоді тут у лісах було багато. Це така краса, що не намалювати й не розказати! Запрошували до себе Пономаренків, але вони все не мали часу. То ми законсервуємо баночку, на гостинець привеземо — вона так дякувала: “Це ж такий подарунок!” Завжди пригощали мене, запрошували в гості. Ніколи не чула, щоб про когось-будь погане слово сказали...

Була знайома із сестрами Лесі Українки Ольгою та Ісидорою. Одного разу ми зайшли до них у гості. Ольга Петрівна впізнала мою подругу, запросила нас ночувати. Жила вона із сином, ой як тяжко! А Ісидора — з дочкою.

Потім я неодноразово відвідувала Ольгу Петрівну. Вона мешкала на вулиці Овруцькій, 16, на другому поверсі. Ходила я до неї пішки з мого села Королівки — за 70 кілометрів. Тоді ніякого транспорту не було.

У школу я також ходила за 7 кілометрів. Коли навчалися з подругою в другу зміну, поверталися поночі й одного разу заблукалися. Наші батьки ходили нас шукати з ліхтарями.

Ольга Петрівна переймалася моєю долею, хотіла влаштувати на якісь курси, щоб мене до Німеччини не забрали. Була дуже гостинною. Я часом приносила з села баночку молока, сиру, квасолки чи ще щось, то вона завжди ділила це на трьох: мені, собі й синові. Якось я з’їла неякісного хліба з каштанів й отруїлася. Ольга Петрівна привела товаришку, лікарку, щоб мені допомогла. Коли мені стало ліпше, я запитала: чому Ви кликали сусідку, адже сама маєте вищу медичну освіту (Петербурзький університет)? Вона відповіла, що у медиків є переконання: не можна самим лікувати близьких людей, бо будеш хвилюватися й обов’язково помилишся. Отже, мене мала за близьку людину.

— Розкажіть про творчість Петра Панасовича. Що він написав, чи все вдалося видати?

— Спочатку видали дитячі книжечки: “Куд-куди?”, “Найсмачніше яблуко”, “Подякуймо землі”. За ту землю йому й влетіло...

— Це ж чому?

— Певно, не тому дякував. Треба було комуністичній партії... А по-їхньому, за що дякувати землі? Саме після цієї книжечки (1974 рік) його й перестали друкувати.

Тоді вдвох із Віталієм Кулаковським вони написали дві книжки “Ой гук, мати, гук” та “Ріки виходять з берегів” — про гайдамацьких ватажків нашого краю Микиту Швачку, Івана Бондаренка, Андрія Журбу. Задумували трилогію — третю книжку “Вітер з Холодного Яру” писав сам.

“Більше половини батькових творів не опубліковано, — додає пан Юрій. — Мрію видати всю батькову спадщину. Хоч по тисячі примірників або й по п’ятсот. Але все, що варте уваги”.

— Чи справдилися сподівання щодо незалежності України?

— Частково. Велике завоювання — те, що називаємо свободою слова. Це розуміють усі. Проте є такі, хто мислить категоріями ковбаси.

Багато надій не справдилося. Петро Панасович, наприклад, на референдум про незалежність 1991 року йшов, як на свято. А перед смертю розчарувався.

Погано, що в державі безлад, все продають-купують, панують гроші, а не любов та злагода. Занапали земля, річки, озера. Бюрократія надзвичайна. Син їде удвадцять третє до району, щоб розв’язати одну проблему! Такого не було навіть за радянських часів.

Щоб змінити ситуацію, потрібно згуртуватися, відчути себе повноцінними людьми, поставити на місце тих, хто розграбував нашу землю.

НАЙТЕМНІША НІЧ — ПЕРЕД СВІТАНКОМ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ДУХ ВІДРОДЖУЄТЬСЯ В КОЖНОМУ ПОКОЛІННІ

У Бишеві розмовляли з активісткою помаранчевої революції 58-річною Тетяною Кромбет:

— У кінці 60-х — на початку 70-х років минулого сторіччя я навчалася в Київському педагогічному інституті. 22 травня, у день перепоховання Шевченка, ми ходили до його пам’ятника. Тоді вперше почули слово “націоналіст”, дізналися, що це заборонено, почали замислюватися. Раніше навіть не усвідомлювали своєї національної ідентичності.

А через десять років на весняних канікулах відбулася зустріч однокласників. Домовилися з подругою згадати молодість, піти до пам’ятника Тарасові. Я прийшла, а її немає. Телефоную до неї, запитую, чому не прийшла. Вона відповіла, що їй принесли импортну сукню (а був час тотального дефіциту, дістати гарну річ було тяжко), тому затрималася. Запитала мене: “А там, біля пам’ятника, люди є?” Відповідаю: “Людей немає, тільки на кожній лавочці сидять з дерев’яними фізіономіями, одразу видно, що кадебісти”.

Не встигла я доїхати до Бишева, як мені зателефонували: “Наступного дня (в понеділок) ви повинні з’явитися в паспортний відділ у Макарів”. Кажу: “У мене з пропискою все нормально, до того ж, я на роботі”. — “Вам нічого на роботі не буде, ми попередимо. Тільки не піднімайте ажіотажу навколо цього виклику”. Це мене заінтригувало. Чого я тільки не передумала, доки дійшла!

Підходить до мене не дуже примітний чоловік і запрошує зайти. Показує посвідчення старшого лейтенанта КДБ. Запропонував розповісти, де я була того дня, з ким зустрічалася. Він попередив, щоб про цю розмову ніхто не знав, ще й довелося написати розписку. Мабуть, телефон подруги прослуховували, бо в неї були родичі у ФРН.

Один наш однокласник колись підійшов до делегації з Канади, поговорив, і його викликали, перевірили все листування. Оскільки у подруги були його листи, то й до

неї приходили, мусила віддати все листування. А він починав усі листи так: “Добрий день... Шлю тобі привіт з коліски української культури славного міста Полтави...” Цього було достатньо для виклику. Подруга мене заспокоїла, що не треба надавати значення цьому виклику. Я про це декому розказала. Після цього в мене був обшук. Єдине, що вилучили, — книжку Дмитра Яворницького. Але й моїх подруг допитували, дзвонили в Бородянку, до куратора нашого району. Все це на мене справило гнітюче враження, я такого не очікувала. Думала: “Якщо я ворог народу, то хто ж тоді народ?”

Це було 1983 року, в часи Андропова. До цього додалися сімейні негаразди, померла мати... Тоді я

ще розкритикувала урок про Леніна. То мені директорка, яка запустила руки в шкільну інтернатську комору (тоді я працювала в школі-інтернаті), інкримінувала, що я виступаю проти Леніна.

Коли почалося відродження (це для мене було як психологічна реабілітація), я брала участь у президентських виборах спочатку як спостерігач, у другому турі — як кореспондент газети “Нашої України”, у третьому — як секретар. Під час помаранчевої революції я побачила молодих і красивих людей, на яких погрозували пустити танки. Тож вирішила, що поїду туди хоч би для кількості — я вже своє прожила. Юлія Тимошенко тоді закликала: “Не лежте на диванах перед телеві-

зорами, а виходьте на вулиці”. Так я й потрапила на майдан. Коли занурилася у цю гущу людей, страх мінув, заспівала разом з усіма Гімн України. Після цього склала вірш:

*На Майдан іду, як до Причисти.
Дух мій тут зринає із пільми.
Це таке, повірте мені, щастя:
Вільними відчуть
себе людьми!*

*Вільними від моряку облуди,
Павутиння страху розірвати,
Дихати почать на повні груди,
Гімн свій український
заспівати.*

Мені здається, що національний дух відроджується в кожному поколінні, як чарівний птах Фенікс, тому придумати самоусвідомлення українськості не вдасться нікому.

Коли нова влада стала до роботи, то повелася нерішуче — не виконала того, що обіцяла. Пропустила момент. Тоді можна було зробити, як у республіках Прибалтики, у Польщі. Але не вийшло.

Вважаю, що мені пощастило, бо дитинство минуло без пластикових пляшок, пакетів. Було чисте довкілля. Я йшла стежинкою полем, вітер гнав хвилі житами, мерехтіло повітря, як марево, жайворонки тріпотіли над головою, не смерділо отрутохімікатами... Тепер розумію, що це й було щастя. Чистіші були люди. Ми не чули матюків. У селі лише один дядько вживав нецензурну лайку — це був колишній партизан із загону Ковпака. Часто п’яний валився. Те, що для нас було дико, стало нормою. Сміття на вулицях, сміття в мові, сміття в думках (говорять одне, а роблять інше).

Раніше люди жили переважно на одному місці, своїх знали з дитинства, боялися осоромити свій рід. А тепер нашкодив в одному місці — подався в інше.

Ми колись запитали в діда: коли краще було жити — тепер чи за царя? Дід подумав і відповів: за царя, бо був порядок. Що він сказав би нині?..

— Чи будуть зміни на краще, як вважаєте?

— Кажуть, що найтемніша ніч буває перед світанком. Невже ми повинні впасти, щоб зрозуміти, що так жити не можна? Далі падати нікуди, потрібно вже підніматися. Ми повинні вдосконалюватися, бо навіщо тоді жити...

БИШІВСЬКА СКАРБНИЦЯ

Карина ВОСТРЯКОВА

Навчальні класи школи містечка Бишева, що на Київщині, зберігають історичну пам’ять цього краю. Шматочки грецьких амфор і крило спаленого літака часів Другої світової війни, середньовічні ікони й фашистські емблеми — всі ці надзвичайно контрастні й напрощуд цінні речі нашої історії зберігає невеликий Бишівський краєзнавчий музей.

“Якось приїхав до нас італієць після навколосвітньої подорожі й написав, що це найкращий музей у світі, який він бачив”, — розповідає історик і засновник музею Валерій Обухівський. Він із натхненням ознайомив журналістів “Слова Просвіти” зі своєю скарбницею сторіч, ніби влаштувавши подорож у часі.

1980-го Валерій Вікторович розпочинав учителю-

вати в школі. Як патріот, він вирішив займатися історією не за книжками, а досліджуючи й зберігаючи історичні цінності. Уже незабаром, 1983 року, створили музей бойової слави, а на початку 90-х перепрофілювали як історико-краєзнавчий. Ентузіазм і бажання Валерія Обухівського зберегти історію рідного містечка і частину історії України вже понад двадцять п’ять років допомагають всім охочим пізнавати минувшину.

Нині у музеї — понад тисяча експонатів. Директор зазначає, що ці речі дають змогу простежити ланцюжок поколінь. Зосяцькі люльки, бойові сокири, ножі періоду Київської Русі — гордість музею, як і документи XVII й фотографії початку XX сторіччя. В музеї зберігаються речі єврейської діаспори Бишева, давні православні ікони, вишиванки й вироби гончарів минулих сторіч.

Та, на жаль, не все в реаліях так прекрасно й самотньо, як на стендах. За радянської влади була настанова органів освіти й культури в кожній школі створювати музеї бойової слави. Це ніби й заохочувало до праці, проте краєзнавчого, побутового й етнокультурологічного напрямів у музеї не розробляли. Нині є інша проблема: обласна адміністрація ухвалила рішення про збереження пам’яток архітектури, та це залишилося на папері. “На жаль, сьогодні бракує коштів, держава стоїть осторонь окремих ініціатив. Краєзнавство — це почин з батька-матері, а тепер його пропагувати для виховання й навчання дуже важко, бо на рівні району й держави замало підтримки”, — зазначає директор музею.

“З тим народом рахується світова спільнота, який має достатньо сили для самоповаги”.

НАШІ ЗВ'ЯЗКИ МІЦНІШАТИМУТЬ

На запитання про роботу з українською діаспорою Санкт-Петербурга відповів Василь Боєчко, начальник управління з питань закордонного українства.

— Василію Дмитровичу, з якими громадськими організаціями Санкт-Петербурга ви співпрацюєте?

— Санкт-Петербург, Ленінградська, Мурманська, Архангельська області та Республіка Карелія належать до Північно-Західного регіону РФ, де, за оцінками експертів, живе близько 1,2 млн громадян українського походження. Зокрема, в Санкт-Петербурзі та області їх понад 200 тисяч. У місті активно діє громадська організація “Українська національна культурна автономія Санкт-Петербурга”.

З інших організацій найактивніше виявляють себе українські земляцтва, яких у місті сім. Найдіяльніші з них Роменське, Полтавське, Вінницьке та Донецьке. Існує ще бізнесове об'єднання за національною ознакою — некомерційне партнерство “Діловий клуб “Україна — Санкт-Петербург”, яке активно реалізує не лише комерційні, а й культурні проекти.

Ставлення російських органів влади до українських громадських організацій можна охарактеризувати як нейтрально-позитивне. Організації мають незначну фінансову бюджетну підтримку, їм сприяють у реалізації культурних та громадських проектів.

— Чи мають можливість українці вивчати рідну мову?

— У регіоні, на жаль, нині не існує шкільних закладів із викладанням державних предметів українською мовою. Факультативно українську вивчають в українській недільній школі ім. Феодосії Коваль при НП “Діловий клуб “Україна — Санкт-Петербург” та міській школі № 595.

У Санкт-Петербурзькому державному університеті на факультеті слов'янської філології розпочали вивчення української мови як іноземної.

— Яку допомогу надає Україна своїм зарубіжним співвітчизникам?

— МЗС України є розпорядником коштів бюджетної програми “Заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України”. Загальна сума її коштів — 15 млн гривень. Цього року заплановано підтримати майже 1 000 заходів у 43 країнах світу. Найбільшої уваги приділяють підтримці українських суботніх та недільних шкіл (придбання українських бібліотечок, технічних засобів навчання, національних костюмів тощо). У 33 країнах і в Росії проводимо міжнародну акцію “Незгасима свічка” на вшанування жертв Голодомору 1932—1933 рр. Надаємо фінансову підтримку петербурзьким журналам “Кобзар”, “Українці та Санкт-Петербург”.

— Які заходи заплановано на цей рік?

— Цього року, крім акції “Незгасима свічка”, у місті Шліссельбурзі Ленінградської області заплановано встановити пам'ятний знак українським козакам — будівникам Ладозького каналу. Для діаспори 43-х країн, зокрема й для Санкт-Петербурга, передплатили газети “Україна молода”, “День”, “Літературна Україна”. Традиційним став фестиваль української культури “Українська весна Санкт-Петербурга”, який щороку відбувається у травні й має великий успіх.

Сподіваюся, що наші зв'язки з кожним роком міцнішатимуть і наповняться новим змістом.

— Валентино Андріївно, що пробудило Вашу національну свідомість?

— Я народилася в Одесі під час війни, виросла у дитячому будинку. Навчалася українською мовою. Тоді не надавала цьому особливого значення. Захоплювалась музикою, навчилася грати на баяні. Вступила до Одеської консерваторії. Здобула фах диригента симфонічної музики.

На третьому курсі вирішила поїхати студіювати музику в Ленінград — саме там навчався мій улюблений професор. Після консерваторії, яку закінчила 1969 року, мене запросили на роботу до Челябінська. Там були представники різних національностей. Грали ми й українську музику. Але моя національна свідомість ще дрімала.

Одного разу, на гастролях у Магнітогорську, я йшла зі спектаклю і почула, що в одному з будинків люди співали українських пісень.

Це було одне з найсильніших вражень, перший дзвіночок. Після цього я деякий час жила в Німеччині, потім у Ленінграді.

Після здобуття Україною незалежності відвідала Одесу і познайомилася там з Володимиром Серантом, активним рухівцем. Він навірнув мене до рідної землі, мови, культури. Запросив до Львова. По телебаченню почула Соломію Курбанович, яка співала “Боже великий, єдиний, нам Україну храни...” Навіть тепер, коли розповідаю, у мене сльози на очах. Через місяць повернулася до Петербурга зовсім іншою. Почала шукати українське товариство — ледве знайшла.

Вже через кілька місяців організувала перший свій концерт “Музика України”. Мене підтримало багато співаків Марїнського театру. Ми грали тріо валторн (замість бандур). Відтоді, з 1991 року, ми не забували свого народу, рідної мови.

ПІСНЯ НЕ МАЄ КОРДОНІВ

Життя української діаспори, її активність, життєздатність залежить від подій, які відбуваються в Україні. Здобуття незалежності 1991 року, Помаранчева революція 2004-го і підйом народного духу, який простежувався в ці роки, пробудив до активного життя багатьох українців діаспори. Яскравий приклад — доля українки з рідкісною для жінок професією валторністки Валентини Блащук.

Вона — заслужена артистка Росії, внесена до Всесвітньої української енциклопедії як музикант і пропагандист української культури. Представник талановитої плеяди музикантів Одеської та Петербурзької валторнової школи. Постійно виступає в Росії та в Україні, неодноразово була на гастролях у Швеції, Фінляндії, Іспанії, Англії, Голландії, Німеччині, Болгарії. Грає твори в обробці українських класиків: М. Лисенка, Б. Лятошинського, М. Леонтовича, Г. Цигалюка та українські народні пісні. Брала участь у фестивалях “Червона рута”, “Всі ми діти твої, Україно” та ін. Вона — голова Петербурзького фонду української культури, веде активну громадську роботу, учасник I—IV Всесвітніх конгресів українців. Нещодавно відзначила 40-річчя своєї творчої діяльності й 17-річчя — в українській культурі. 1991 року в залі Ленінградської консерваторії вперше організувала концерт “Музика України” і відтоді працює над цим постійно. Відчула себе справжньою україною саме 1991 року. Про це ми й розмовляли.

— Що робите в Петербурзі на українській ниві?

— Щороку в березні допомагаю організувати вечори Тараса Шевченка в Академії мистецтв, я режисер цих концертів.

Організувала український хор “Сузір'я”, знайшла великого ентузіаста професора М. Романовського, який завжди любив українську пісню. Навіть в Азербайджані організував капелу, яка розспівувалась на українських мелодіях. Коли професора не стало, хором керував його учень. Колектив брав участь у заходах, присвячених Тарасу Шевченку, Лесі Українці, Василеві Стусу, Миколі Лисенку, Гулаку-Артемівському, композиторам та поетам української діаспори. Ми започаткували концерти до Дня незалежності України.

Але роботи ще непочатий край. Мрію, щоб тут, у Петербурзі, проводилися дитячі фестивалі, щоб діти згадували українські пісні, щоб пор-

треті українських композиторів висіли в консерваторіях. І ще хочу, щоб у Санкт-Петербурзі пройшов фестиваль “Червона Рута”, адже наша українська пісня не має кордонів.

Українська культура навіть у Санкт-Петербурзі має значний вплив на російську. Тут 20 років діяв у Марїнському театрі видатний композитор Семен Гулак-Артемівський, кілька років діяв український театр. У військово-медичній академії, яку заснували українці, багато національних вистав. Якби детально описати український Петербург, вийшов би не один том.

— Які Ваші мрії на майбутнє?

— Хотілося б, щоб нам більше допомагала Українська держава, щоб діаспора була більш згуртованою й об'єднаною, адже разом можна зробити значно більше.

Спілкувалася
Надія КИР'ЯН

ЩОБ СТЕЖКА ТЕРНЯМ НЕ ЗАРОСЛА

Надія ОНИЩЕНКО,
м. Ніжин

Грунтовну працю “Український некрополь Санкт-Петербурга” Тетяна Лебединська присвятила батькам — українському поетові Миколі Шпаку і Зінаїді Горбатенко-Шпак. Дар гідний. Ілюстроване видання кийський видавничий дім “Стилос” оформив розкішною поліграфією. Він назвав його особливо актуальним у наш час, коли відродився інтерес до некрополів як явища історичної спадщини, коли народи, що тривалий період мешкали на єдиному геополітичному просторі, почали пильно придивлятися до власних коренів, вивчати свій внесок у спільну історію цього простору. Некрополезнавство як галузь історичного дослідження понад півстоліття на теренах колишнього СРСР не розвивалося через ідеологічні причини. Тільки в 90-х роках цю тему активно розгорнула в незалежній Україні Людмила Проценко, зусиллями якої Лук'янівському цвинтарю в Києві надано статус меморіального.

Тетяну Лебединську, кандидата філософських наук, доцента, члена Спілки письменників України, кавалера ордена княгині Ольги III ступеня, українку, яка навчалася у Львові й мешкає у Санкт-Петербурзі, тривожить стан українського некрополя у колишній північній столиці Російської імперії. Упродовж багатьох десятиліть українці приїздили сюди, працювали, творили, а для багатьох із них ця земля стала вічним притулком. Переважна більшість могил і пам'ятників занедбана, вони й далі занепадають і руйнуються, пише автор у передмові. Наприкінці дослідження вміщено перелік поховань, які були розташовані на знищених цвинтарях. Названо також і поховання, які розшукати не вдалося.

А починається видання з опису Смоленського кладовища, де першим позначено могилу мого зем-

ляка з Чернігівщини, уродженця Борзни Михайла Івановича Антоновського (1759—1816), письменника, історика, перекладача. Він працював у Публічній бібліотеці Санкт-Петербурга (1796—1810). Автор “Истории о Малой России” (1799).

Підпис під фотографіями могил родини Домонтовичів повідомляє, що чиновник Іван Георгійович народився 1781 р. у селі Кудрові Сосницького повіту Чернігівської губернії, помер 23 січня 1854 р. Так само, як і нагородами за бездоганну службу, пишався усадованим гербом за походом від генерального судді Війська Запорозького Івана Домонтовича. Це був дід першої жінки-посла О. М. Коллонтай.

Могилу може багато розповісти справжньому досліднику. Автор розкриває родовід видатного флотоводця Павла Нахімова, чий прапрадід Тимофій був запорозьким козаком. Прадід Мануйло дослужився до сотника. Батько Степан Михайлович за часів Катерини II отримав звання майора.

На цьому кладовищі було вперше поховано Тараса Григоровича Шевченка. Пам'ятник втрачено, і лише 1989 року встановлено меморіальний камінь.

Тетяна Миколаївна гаряче і справедливо нарікає на те, що цими могилами не опікується сьогодні Україна.

У вересні 2007 року Тетяна Лебединська стала одним з авторів фотовиставки “Український некрополь Санкт-Петербурга” у Національному музеї Тараса Шевченка в Києві, на якій було представлено велику частину матеріалів, зібраних у книжці “Український некрополь Санкт-Петербурга”.

У 500 фотознімках зафіксував Українську Пальміру співавтор видання Петро Тарасенко, художник, фотомайстер, автор трьох фотовиставок, присвячених українському Петербургу, оформлювач кни-

жок, календарів з історії зв'язків України і Росії. Його світлина вдало ілюструють наукові дослідження.

У некрополі майстрів мистецтв Олександр-Невської лаври поховано Юрія Федоровича Лисянського (1773—1837), командира шлюпа “Нева” під час першої російської навколосвітньої подорожі.

Уперше приїхавши до Ніжина, Тетяна Лебединська побачила пам'ятник

Лисянському неподалік церкви Іоанна Богослова, де священником служив батько мореплавця. А в музеї рідкісної книги бібліотеки Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя їй показали карту, яку подарував Лисянський, з позначенням на ній рідним містом. А Тетяна Миколаївна подарувала свою книжку, в якій читаємо про поховання на Волковському православному музеї Тараса Шевченка Олександра Степановича Афанасьева-Чужбинського. В Олександр-Невській лаврі поховано Олександра Андрійовича та Іллю Андрійовича Безбородьків — засновників Ніжинської гімназії вищих наук. Уже втрачено могилу випускника цієї гімназії, однокласника Миколи Гоголя Петра Григоровича Редькіна (1808—1891) — юриста, студента етико-політичного відділення Московського університету, який у Берліні слухав лекції Гегеля. У 1860-х він упродовж трьох років був ректором Санкт-Петербурзького університету. Не знайшла авторка й поховання Миколи Пав-

ловича Гребінки (1820—1880), брата Євгена Гребінки — архітектора, академіка Санкт-Петербурзької академії мистецтв, одного з ініціаторів і авторів масової забудови міста, який, цілком вірогідно, навчався в Ніжині, як і його брат.

Поїздка в наше місто на запрошення директора Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою Валентини Сидоренко надихнула Тетяну Лебединську на спільний проект — наукову конференцію “Ніжинський Санкт-Петербург”. Її підтримав проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків Олександр Мельничук. Аде ніжинські випускники у XIX столітті склали потужну українську діаспору в Санкт-Петербурзі. Можливо, задуманий проект змусить місцевих істориків і краєзнавців, музейних працівників, студентів активно вивчати ніжинський некрополь.

Тетяна Миколаївна пропонує лауреатам Національної премії імені Тараса Шевченка започаткувати традицію віддавати частку премії на підтримку шевченківських місць, українських пам'яток у Санкт-Петербурзі, в інших містах.

Сергій ШЕВЧЕНКО,
заслужений журналіст України

З 2 до 11 серпня відбулася поїздка делегації української громадськості до Республіки Карелії та на Соловецькі острови (Архангельська область Російської Федерації) для участі у міжнародних днях пам'яті жертв політичних репресій. Удруге така проща відбувається за державної підтримки — на виконання Указу Президента України Віктора Ющенка “Про заходи у зв'язку з 70-ми роковинами Великого терору — масових політичних репресій 1937–1938 років”. Указ видано на підтримку ініціативи громадськості для належного вшанування пам'яті репресованих, привернення уваги суспільства до трагічних подій в історії України, викликаних насильницьким впровадженням комуністичної ідеології, відродження національної пам'яті та утвердження нетерпимості до будь-яких виявів насильства проти людства. Сам глава держави, як відомо, в липні цього року також відвідав Біломорський архіпелаг.

Організатор серпневої поїздки до північних меморіалів — Український інститут національної пам'яті, який очолює Ігор Юхновський. До формування складу учасників залучили громадські об'єднання “Меморіал” імені Василя Стуса та Всеукраїнське товариство політичних в'язнів і репресованих.

Делегація становила понад 30 осіб. Майже третина складу — колишні політв'язні або їхні родичі. Ще третина — члени об'єднань “Меморіал” і “Просвіта”. Участь узяли й дослідники соловецької трагедії: лауреат Шевченківської премії письменник Леонід Череватенко, лауреат премії імені Івана Франка в галузі інформаційної діяльності публіцист Сергій Шевченко, історик Роман Подкур.

Серед делегатів були донька репресованого голови Української Головної Визвольної Ради Наталія Осьмак, священник УАПЦ отець Павло, кобзар Віталій Мороз, поетеса з Луганців Антоніна Листопад, член Всеукраїнського об'єднання ветеранів Євген Лупаков, голова Київського товариства політв'язнів і репресованих Григорій Куценко, член правління Київського міського об'єднання товариства “Просвіта” Зоя Голота, лікар Микола Сивак.

У заходах взяли участь президент Всеукраїнського благодійного фонду “Журналістська ініціатива”, голова комітету Громадянського парламенту жінок України Людмила Мех, журналісти Емма Бабчук, Ольга Скотнікова, Володимир Безгачнюк, Олексій Гавриш. До делегації долучилися активісти з областей: з Івано-Франківська — Руслан Коцаба, з Луцька — Петро Кришталевський, з Львова — Сергій Лашенко, з Вінниці — Валерій Щербань, з Донецька — Олександр Букалов, з Харкова — Наталія Бабич, з Полтави — Людмила Калашник, з Києва — Світлана Заєць, Віктор Кулинич, Адольф Кондрацький, Станіслав Пантелюк та зі столичної області — Юрій Борисюк. Керівник делегації — начальник відділу УІНП Олександр Полонський; йому допомагала головний спеціаліст відділу інституту Ірина Болтасова.

Делегація з України

Від Покровської церкви на столичному Подолі, де прочани помолилися перед початком далекої подорожі, маршрут поїздки автобусом проліг через територію Білорусі, Санкт-Петербурга, Петрозаводська, Медвежогорська, Кемь. Уперше такою великою групою українці відвідали Левашовське кладовище поблизу Петербурга. Там, як і в Биківні під Києвом, у роки репресій зако-

Ці сумні місця

ували закатованих. Ознайомили делегацію з меморіальним місцем, а також із діяльністю петербурзького науково-інформаційного центру “Меморіал” його активісти — керівник Ірина Фліге, Микола Соколов, Тетяна Моргачова. Представникам громадських організацій меморіальці передали нові видання про історію ГУЛАГу.

У столиці Карелії гостей, які приїхали у вишиванках, під національними прапорами, зустріли земляки з республіканського товариства української культури “Калина”, яке багато років очолює Лариса Скрипникова. Активісти “Калини” 2004 року за підтримки світового українства встановили в урочищі Сандармох (Медвежогорський район) гранітний пам'ятник — триметровий козацький хрест із написом “Убієнним синам України”. Саме там, у глухому закутку за Онезьким озером, в період Великого терору страчено тисячі людей, з-поміж них — 1111 в'язнів соловецької тюрми. У розстріляному етапі були представники української інтелектуальної еліти — митці, вчені: Лесь Курбас, Микола Зеров, Микола Куліш, Валер'ян Підмогильний, Степан Рудницький, Матвій Яворський. Там розстріляно й відомих державних діячів — Михайла Полоза, Миколу Любинського, священників, служ-

У СОСНАХ САНДАРМОХА

лідникові Юрію Дмитрієву, дипломату Миколі Рудьку, публіцистові Сергію Шевченку. Члени делегації заїхали, як і торік, до селища Повенець, де оглянули споруди Біломорканалу, будівництво якого забрало життя майже 100 тисяч людей.

Українці взяли участь у мітингу й молебнях на островах, до яких уночі проти 6 серпня дісталися з Кемі катером. Заходи тради-

ція Осьмак і Зоя Голота. Отець Павло відслужив літію. Представники української делегації за традицією усіх пригостили короваєм.

Обов'язковий пункт програми на архіпелазі — відвідання Соловецького кремля. У монастирі за часів імператриці Катерини II чверть віку тримали в тюрмі останнього кошового отамана Запорозької Січі Петра Калнишевського. Випробування козак витримав і пішов у вічність 112-річним. На острові його й поховано. До надгробка та пам'ятника отаманові наші співвітчизники традиційно приносять квіти, везуть з України жмені рідної землі, а ще — неодмінно відвідують камеру Петра Калнишевського. З прочанами зустрілася Ольга Бочкарьова, працівниця музею, яка розповіла про історію островів, провела екскурсії на Сікирній горі та в Соловецькому кремлі. Гості мали змогу оглянути визначні природні й історико-культурні пам'ятки Соловків, відвідали музей з експонатами часів ГУЛАГу, скупатися у Святому озері біля стін кремля, а екстремали — пірнути в Біле море.

Регулярні поїздки до Сандармоха та на архіпелаг почалися 1997 року — відтоді, як карело-пітерська пошукова експедиція віднайшла в лісі таємне місце масових страт репресованих. Координатором (на громадських засадах) семи поїздок українців був колишній політв'язень Василь Овсієнко. З ним разом північні краї відвідали десятки наших співвітчизників, зокрема Надія Світлична, Олена Голуб, Микола Малишко, Тарас Компаніченко, Олександр Рябокрис, Вахтанг Кіпіані, Микола Стратілат, Ярослав Тинченко, Михайло Ткачук. Вирушали під Полярне коло нащадки репресованих соловчан Веніамін Трохименко (США), Тетяна Крушельницька, Валентина Бовсунівська, Станіслав Волков. Понад дві сотні мешканців усіх регіонів країни й брати з-за кордону побували на прощах, утворивши своєрідне неформальне товариство “Українські Соловки”. Поїздки у дні пам'яті висвітлюють Національна телекомпанія, Всесвітня служба радіо “Україна”, інтернет-видання, друкована преса, зокрема газети Співдружності працівників інформаційних видань України.

Біля соловецького каменя

бовців, робітників та селян, звинувачених у так званих контрреволюційних злочинах.

У мітингу й панатиді біля козацького хреста, покладанні вінків і квітів взяли участь Генеральний консул України у Санкт-Петербурзі Микола Рудько, давні друзі українців — пошуковець Юрій Дмитрієв, заступники голови правління “Калини” Андрій Литвин і Олег Місілюк із Петрозаводська, директор Медвежогорського музею Сергій Колтирін тощо. Українці привезли подарунки, книжки, сувеніри.

Олександр Полонський вручив подяки Українському інституту національної пам'яті керівникам товариства “Калина”, Медвежогорського музею, а також дос-

ційно проведено в селищі Соловецькому й на Сікирній горі, де в церкві Вознесіння розташовувався чоловічий штрафний ізолятор (там само й розстрілювали). У мітингу та панатиді біля соловецького каменя й поклонного хреста, що на колишньому селищному цвинтарі, взяли участь представники державних структур, громадських організацій, священнослужителі з різних країн.

Просвітянин кобзар Віталій Мороз виконав біля хреста українські пісні (з-поміж них “Чуєш, брате мій...” — пісню, яку співали соловецькі в'язні, коли хтось із земляків-українців помирає у неволі). Разом з російським учасником мітингу Віталій пов'язав на хрест вишитий рушник — пам'ять про співвітчизників, що прийняли на каторзі мученицьку смерть. Від України на мітингу виступили донеччанин Олександр Букалов, киянки На-

Володимир БЕРЕЖОК,
просвітянин

Уже вчетверте на малій батьківщині видатного письменника й мислителя Пантелеймона Куліша, в селі Вороніж, що в Шосткинському районі Сумщини, відбулися Кулішівські читання. Активну участь у них взяли науковці, письменники, просвітяни, місцева влада, Сумське земляцтво в Києві, столичні письменники Олександр Шугай, Антонія Цвіт, Михайло Шевченко. Чернігівську землю, де поховано Пантелеймона Куліша і його дружину Ганну Барвінок, представляли члени “Просвіти” — заслужена вчителька України Інесса Вагнадзе та автор цих рядків.

Свято почалося з відвідин музею Куліша, який було відкрито позаторік при Шосткинській центральній міській бібліотеці. Цей заклад веде значну роботу з ушанування пам'яті видатного земляка. Науковці, краєзнавці презенту-

ВКЛОНИЛИСЬ ПАМ'ЯТІ КУЛІША

вали тут свої публікації, книжки, присвячені Кулішеві.

А неподалік Вороніжа, на Гуківському хуторі, гості відвідали капличку Куліша. Вінком шани

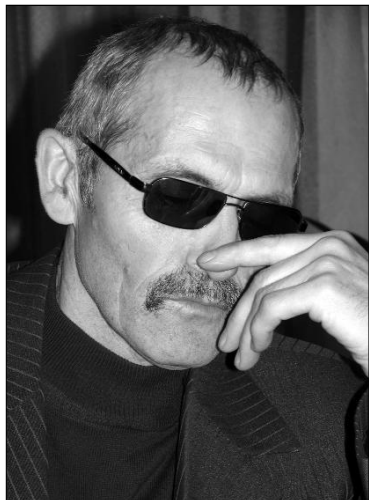
письменникові стало велике фольклорне свято просто неба — біля річки, на чарівних луках. Тут виступили митці й аматорські фольклорні колективи Сумщини.

“Ні, я прийшов сюди шукати волі,
бо сказано ж: ні пана, ні раба”.

Леся Українка

МИ ПРИСЯГНУЛИ НА ВІРНІСТЬ БІЛЯ КРИВЬКИ

Вранці 22 січня 1973 року Чортківське КДБ здригнулося від неприємної несподіванки. У центрі старовинного міста майорили синьо-жовті знамена, а на стінах будинків білили листівки антирадянського змісту. Так, наче й не було цих кількох вільних від боротьби з “бандформірованими” десятиліть. Щоправда, підричників державного устрою швидко знайшли. Надто молодими і недосвідченими вони були. Всім дісталася тюремна пайка. Володимирів Мармуса як організатору “бандитського” угруповання — найсолідніша. В таборах Мордовії він провів одинадцять років. Там близько познайомився з упістами-“двадцятип’ятирічниками”. “Збулася моя юнацька мрія включитись у боротьбу за Україну разом з вояками УПА”, — іронізує пан Володимир. Його світогляд і життя формувалися під впливом того бандерівського духу...

Уляна ГЛІБЧУК
Фото автора

— Кінець п’ятдесятих познався особливим тиском комуністичної ідеології на свідомість людей нашого краю. Однак у родині, від старших людей мені доводилося чути, як було колись, про повстанців, збройні сутички. Тим більше, що боротьба на Тернопільщині свого часу була дуже активна й затихла недавно. В мені це зароджувало іншу свідомість, відмінну від тієї, якої вимагала офіційна влада.

Підлітком я добре знав, де і які бої відбувалися, з товаришами відвідували кривілки, переймалися духом і легендами того часу. А вже снували чулки, що там, у дрімучих Карпатах, ще є повстанці. Мовляв, не один бачив, як вони вночі проходили цілим строєм. Словом, снували легенди, в які хотілося вірити. Як і в те, що колись таки зміниться міжнародна ситуація, і в Україні знову почнеться визвольна війна. Ми слухали радіо “Свобода” і знали, хто такі Лук’яненко й Чорновіл, за що їх заарештували.

Спочатку ми чинили різні збитки. Якось зробили печатку з тризубом, але помалу дозрівали до того, щоб створити підпільну організацію і втнути таке, щоб люди аж ахнули від того, що український дух ще тримається. Знайшлося поміж нас дев’ятеро хлопців, які готові були присягнути на вірність Україні. Ми пішли на галявину, де колись були бандерівські кривілки. Запалили свічки й наче у старі добрі часи присягнули перед святим образом. Попередньо я написав текст присяги, що ми готові жертвувати своїм життям, а якщо хто зрадить, то нехай рука друга зітре його з лиця землі. Звичайно, то не був мій новотвір: дещо запозичив з почутих розмов про те, як присягали упівці.

І ось ми задумали провести першу акцію 22 січня, у день Соборності України. Написали гасла, де роз’яснювали, що то за день і чим він знаменний. Були й короткі лозунги-заклики на кшталт “Ганьба політиці русифікації”, “Свободу українським патріотам”. Водночас мріяли про зброю. Ми були тоді такі піднесені, напружені... Мабуть, то було в крові: який вояк без пістоля? Щоб уночі не сперечатися і не блукати, напередодні розробили план, де почепити прапори і розклеїти листівки. Ми виготовили п’ять прапорів і багато листівок. Була зима, й агітки, прапорок, погано клеїлися.

— **А не кидали у поштові скриньки?**

— Ми хотіли, щоб це була наче відкрита агітація. Понаклеювали в центрі Чорткова, біля шкіл. Коло однієї нашої агітація висіла тиждень. Потім директора звинувачували: як він не помітив? Не минули палацу культури, приміщення гуманного радянського суду... В центрі міста вивісили кілька прапорів. Жовто-блакитний розгорнувся над критим ринком і над кінотеатром. Спробували на флагштоці райкому партії замість червоного, але не могли добре закріпити. Натомість почепили на флагштоці лісгоспу.

Потім у Чорткові вигадали анекдот: мовляв, запитують відповідні органи у сторожа: як ти не помітив прапора? А той відповідає: та чого не помітив? Помітив: уночі ваш прапор висів, а зрання вже наш... Але того сторожа таки вигнали з роботи. Біля педучилища повісили прапор і порозклеювали листівки із зверненням: “Дорогі товариші, сьогодні виповнюється 55 роковини з дня проголошення Українською Центральною Радою Акту Незалежності України... Гідно зустрінемо цю знаменну дату”... І далі в націоналістичному дусі про цей день.

— **А чому обрали радянське звертання?**

— Вирішили, що це буде ефект омани і листівок одразу не позривають. Писали ми плакатними перами, щоб можна було прочитати здалеку. Пізніше люди згадували, що боялися підійти, і читали віддалік. І це не дивно, бо жили в страсі.

Уранці того самого дня почалася бурхлива реакція влади. Всю молодь “перевернули” догори дригом: хто де був, кого і де бачив. Наш товариш Степан Сапеляк перед поїздом до Львова зробив грубу помилку. Йому сказали, щоб він ні до кого не заходив, а він завітав до родички. Кадебісти її допитали, і вона сказала, хто у неї був. КДБ вдався до хитрощів. Затримали Сапеляка, а через деякий час відпустили. А він прийшов просто до мене. Я йому кажу: “Степане, ти зробив грубу помилку, бо привів “хвіст” за собою. Не думаю, щоб вони тебе так просто відпустили, бо справу не закрили. Ти хоч удома порядки зробив?” У нього був мій зошит, де я записував заборонений фольклор — повстанські пісні.

Наступного дня вдосвіта у Сапеляка був обшук. Прямого доказу нашої причетності до антирадянського випадку в Чорткові не було — листівки ми заховали в іншому місці. Щоб не виникало підозр і не підставляти рідних, ми трималися

осторожні усіх, зокрема й родини. Однак через тиждень прийшли й до мене з обшуком. Думав спочатку тікати, але вагався: варто чи ні?

Так помалу нас усіх і взяли. Доки влада розкручувала ту справу, ми просиділи в Тернополі у підвалах КДБ вісім місяців.

— **А скільки вас було в організації?**

— Дев’ятеро: я, мій брат Микола Мармус, Микола Слободян, Андрій Кравець, Микола Лисий, Петро Вітій, Володимир Семків, Петро Винничук і Степан Сапеляк. Сімох засудили до позбавлення волі, а двоох, неповнолітнього Вітія і Лисого, який був за нас усіх старший, не судили. У них був такий хитрий підхід, щоб посягати сумнів, страх, дезорієнтацію... Лисого відпустили, мотивуючи, що він походив із бідняцької родини, а ми, як казав на суді прокурор, синки куркулів.

Мені дали шість років таборів і п’ять заслання. Разом — одинадцять. Решті — від чотирьох до восьми років. Ми з братом відбували покарання на Уралі, в таборах

№ 35 і № 36. Інші хлопці — у Мордовії, декому пощастило познайомитися зі Стусом і Чорноволом, які досиджували свій перший термін. Я зустрічався зі Світличним, Глузманом, Калинцем, заприятелював із повстанцями-упівцями. З Верхояльком і Симичем досі підтримую дружні стосунки. Дуже багато з них померло, але тоді там, де я сидів, їх було кілька десятків.

Цікаве життя: якщо в дитинстві я чув розповіді про повстанців, то згодом довелося зустрітись. Упівці отримали по 25 років і відбували термін від дзвінка до дзвінка. Спочатку розпитував, хто, де і за що сидить. Згодом зрозумів, що порушую неписане правило: не розпитувати. Євген Пришляк сказав: “Друже, забагато розпитуеш. На тебе впала підозра, що збираєш якусь інформацію”. Словом, пояснив мені, що й до чого.

Я спілкувався і з прибалтійцями, “лісовими братами”. Вони мені симпатизували, навіть пробували нав-

чити своєї мови. Якби спілкувався з ними довше, то, може, і вивчив би. Але скоро мене перекинули на нову зону № 37. Її створили після того, як ліквідували табори у Мордовії, бо траплялися випадки, коли туди приїжджали кореспонденти з-за кордону. Гроші підкинуть — і знімки готові. Якій владі таке сподобається? Вирішили мордовську колючу огорожу перебазувати на Урал: туди так легко не доїдеш. На № 37 я зустрівся з рештою хлопців, яких перевезли з Мордовії. Доводилося брати на себе певну відповідальність за ситуацію в тому таборі...

— **Що Ви маєте на увазі?**

— Різними способами я передавав інформацію про нову зону. У мене був цілком легальний спосіб. У № 35 залишився мій брат Микола. Закон дозволяв рідним листуватися. Щоб поширювати певну інформацію, ми винайшли шифрограму. Влада не могла знайти ключа, але розуміла, що листи з таємним змістом. Пам’ятаю, полковник КДБ казав: припиняйте ті штуки, бо вони дорого вам обійдуться. Водночас нас постійно обробляли, мовляв, досить уже сидіти, ви були молоді, потрапили під вплив, пишть покаянну — і вас помилують. Але ніхто на те не йшов. Як кажуть, встидно було таке робити. Але голодівки на знак протесту були.

Щось нам виходило, щось ні — арештантські будні. Згодом брата перевели у № 37, і зв’язок з № 35 перервався. Потім тих хлопців, що отримали менші терміни, звільнили, і я лишився сам.

— **Чи приїжджали на зону радянські письменники з агітаціями?**

— Були такі. На жаль, прізвиськ не пам’ятаю. Потім вони писали якісь опуси на кшталт “український буржуазний націоналізм в руках світової буржуазії”. Були такі, що вправлялися в сарказмі. Потім кадебісти нам показували ті книжечки, де висміювали українську еміграцію, боротьбу вільниківців з бандерівцями. Бувало, привозили нещасних, які з примусу погодилися на співпрацю. Наприклад, приїжджав лікар з Тернополя агітувати за радянську владу. Свого часу його взяли на гачок, він зламався, але коли не було зайвих вух, то казав нам: хлопці, я мушу. Хоч і зламаний, але не без совісті. Багато приїжджало, майже кожна область мала спорядити делегацію на чолі з кадебістом. Наприклад, з Тернопільщини часто приїжджав Утиря. Почав до нас їздити лейтенантом, а закінчив майором. Ніхто з тими агітаторами не задрарявся, але й не вівся на їхню балаканину.

1984-го Володимира Мармуса звільнили. Дорогі кожному юнацькі роки він провів у тюрмі. Це тоді, коли однопілки вступали нехай у радянські, але інститути, отримували невеличкі квартири, маленькі, але стабільні зарплати, створювали сім’ї, народжували дітей... Життя не стояло на місці. Я не посміла озвучити провокативне запитання: чи ви бодай раз шкодували за вчиненим? Відчула, що немає сенсу таке питати... Чин Володимира Мармуса словнений мужності. А вже тоді, 1973-го, брешнівський час здавався вічним і непохитним. Можливо, хтось за діями юнаків із Чорткова уледить романтичність і фаталізм... Також, мабуть, правильно. Молоді найлегше жертвують життям. Революція й війна — то їхня справа.

БЕЗКАРНА РОЗПРАВА?

Зоя ШАЛІВСЬКА,
просвітянка,
м. Конотоп

Мітинги за участю комуністів та “прогресивних” у багатьох асоціюються з невеликою групою ветеранів, людей поважного віку, що не можуть змінити своїх комуністичних поглядів і жалкують за радянським минулим та молодістю. Така собі мирна ностальгія. Так думала і я. Але нещодавно відчула, що таке “мирний протест”.

Прочитавши оголошення про показ у будинку культури залізничників фільму “Нескорений” про Романа Шухевича, вирішила переглянути його. Цей захід, заздалегідь отримавши дозвіл міської влади, планувала молодіжна організація “Відроджена цитадель”, що два роки зареєстрована офіційно. Ще здалеку чути було несамовите гарчання мегафона: “Фашістам — нет”, “не позволим...” Біля входу вишикувалися червоні прапороносці. Всім, хто підходив до будинку, роздавали листівки: “Гітлер — Шухевич — Ющенко”. Хоч у будинку культури працювала бібліотека, гуртки, в приміщення не пускали нікого, навіть депутата міської ради. Відштовхнули й мене, грубо ображаючи, не поцікавившись, куди я йду. Звернулася із посвідченням члена НСПУ до міліціонера (а їх було доволі багато, як для такого заходу). Він стояв, ніби не розумів моєї мови. Інший відповів: “Проходіть, а хто вам не дає йтти”. Знову підходжу до сходів і відчуваю на собі міцність м’язів “людей похилого віку”. Це були дебелі молодіжці й накачані чоловіки. “Ти куди? Забыла, кто тебя учил! Иш какал! Придешь в другое время”. Молодиця з мегафоном підскочила до мене і, приставивши мегафон до вуха, щось крикнула. Я, на мить оглухнувши, сахнулася, хтось щосили мене штовхнув. Я впала на сходи, забивши недавно прооперовану ногу. Кликнула міліцію, яка й так уже бачила, та не заважала нападникам чинити свавілля. “Пиши, пленница, заявление”, — сказала жінка з міліції. Писала в стані шоку, боліла нога, вся тремтіла. “Вы хоть видите, что пишете?” — коментувала слідча. Справді нічого не бачила, все сплило перед очима.

Демонстрація фільму не відбулася. Перемогло хамство озвірілої (впевнена, що підкупленої) юрби. Виникали дискусії між молоддю й агресивними мітингувальниками, аргументом останніх були дулі, які вони тискали просто в обличчя опонентам. А попереду цієї юрби стояв чоловік з іконою Матері Божої. До слова, за даними наших краєзнавців, на Конотопщині в 30-х роках знищили 40 тисяч ікон, підірвали десятки церков. Перепало від комуністів і настоятелю Свято-Миколаївської церкви, благочинному о. Олександрю. Його штовхали, принижували, ображали. Були й відкриті погрози: “Вот приставить бы тебе пистолет к виску — не так загоровишь”.

Боляче, страшно... Невже повертаються ті часи, коли комуністи безкарно чинили розправу? Невже мій батько, кадровий офіцер, інвалід II групи Другої світової війни, що втратив ногу, захищаючи Ленінград, переніс блокаду, думав, що фашизм, проти якого він боровся, знову відродиться в особі комуністичних провокаторів? Дожилися...

Борис Іванович Самбор народився 1 серпня 1941 року в селі Попівці Звенигородського району Черкаської області у селянській родині, де всі працювали на землі. Дитинство минуло у сім'ї благочестивих і глибокорелігійних діда Кузьми й баби Ярини. Саме вони посіяли в душу хлопця зерна християнської віри і любові на все життя.

1958-го зі закінчив Вільховецьку середню школу, завучем у якій працював Максим Йосипович Чорновіл, батько Героя України В'ячеслава Чорновола.

1965 року завершив навчання в Одеському кредитно-економічному інституті. За направленням розпочав трудову діяльність на Уралі у Пермській області. Із загального 41-річного трудового стажу впродовж 22 років працював у Києві в системі вищої освіти, із них 13 — у міністерстві освіти України.

Після виходу 2000 року на пенсію почав досліджувати і вивчати літературні джерела життєписів українських православних святих.

Публікацію Житій святих започаткував Петро Могила, видавши 1661 року “Патерик або Життя святих Києво-Печерської Лаври” українською мовою. Лише у ХХ сторіччі цю роботу продовжили, але за кордоном.

Так, 1962 року протоієрей А. Дублянський видав у Мюнхені книжку “Українські святи”, а митрополит Іларіон (Огієнко) у Вінніпегу (Канада) — 1965-го “Українську патрологію”, у якій частина друга “Хор українських святих”. Борис Самбор дослідив й описав життєписи 230 українських святих. Його робота — для тих, хто регулярно відвідує церковну службу, і для тих, хто лише збирається йти до храму.

● УКРАЇНСЬКІ СВЯТІ

Наша розповідь про києво-печерського угодника Феоктиста, який народився в середині XI ст. Лінія його земного життя досить проста: чернець, а потім ігумен Києво-Печерського монастиря і єпископ Чернігівський.

Уперше про Феоктиста дізнаємося від преподобного Нестора Літописця з його “Повісті минулих літ” як про ігумена Святої Печерської обителі. Там від року 1107 згадано, що Великий князь Київський Святополк Ізяславич, онук Ярослава Мудрого, мав звичай, ідучи на війну, вклонятися гробу преподобного Феодосія Печерського і брати благословення у монастирського ігумена. Ігуменом тоді був Феоктист.

У чернецтво він постригся ще за життя преподобного Феодосія і свій подвиг здійснивав досить довго. З розповіді про Микиту Затворника, що є в Києво-Печерському патерику, знаємо лише один епізод із чернечого життя чорноризьця Феоктиста. Він брав участь у спільній молитві печерських чен-

ців, щоб відігнати від преподобного Микити біса та вивести його із затвору. Інші відомості про Феоктиста подають уже як про ігумена.

Братія його обрала й митрополит Київський Никифор призначив ігуменом 1103 року після смерті ігумена Іоана. 1108 року преподобний Нестор згадав його як будівничого кам'яної трапезної в Печерському монастирі. Залишки цієї споруди

ЄПИСКОП ЗЕМЛІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ

18 серпня — Святителя Феоктиста

знайшли під час археологічних розкопок у кінці ХХ сторіччя.

1108 року літописець сповіщає, що стараннями й турботами ігумена Феоктиста перед князем Святополком та митрополитом Никифором у синодики всіх єпископів Київської митрополії для загальноцерковного пошанування внесли ім'я преподобного Феодосія Печерського. Це третє ім'я після святих страстотерпців Бориса й Гліба.

За ігуменства Феоктиста 11 лютого 1111 року в Києво-Печерському монастирі сталося дивне знамення: від землі до неба з'явився вогняний стовп, блискавки освітили землю, а на небі о першій годині ночі прогрімів стра-

ний грім. Вогняний стовп стояв над новозбудованою трапезною, потім перейшов на церкву і зупинився над гробом Святого Феодосія, а далі, повернувшись на схід, став невидимим. Преподобний Нестор розповідає, що це був не вогонь і не стовп, а образ ангельський, бо ангел так являється: то стовпом вогняним, то полум'ям. Сказав пророк Давид до Господа: “Ти твориш духів ангелами Своїми і слугами своїми — вогненне полум'я” (Пс., 103, 4).

12 січня 1113 року ігумена Феоктиста висвятили на єпископа Чернігівського, і вже за тиждень він заступив на Чернігівську кафедру. Далі Нестор Літописець пише: “І

вання чернігівської пастви. У нього склалися хороші стосунки з князем Давидом, разом вони працювали на благо землі Чернігівської.

Коли добрий і благочестивий князь 1120 року втратив улюбленого сина Ростислава, святитель Феоктист намовив його збудувати в Чернігові Борисо-Глібський собор. Храм спорудили швидко, його освячував владика Феоктист. У новому Борисо-Глібському храмі князь Давид готував і собі усипальницю.

За час десятирічного служіння Феоктиста у Чернігові сталося багато див. Одне з них — 1 серпня 1123 року, коли князь у своєму теремі лежав уже на смертному ложі. Єпископ Феоктист, побачивши, що князь помирає, наказав усім молитися. Саме тоді крізь відчинене вікно в кімнату влетів білий голуб і сів князеві на груди. Як тільки князь помер, голуб вилетів. Спочилого князя відспівували в кафедральному Спасо-Преображенському соборі, а поховати мали в новозбудованому Борисо-Глібському храмі, за тодішньою традицією, того самого дня. Оскільки домовина ще не була готова, єпископ Феоктист мав порушити традицію й сумний обряд перенести на завтра. Та сталося нове диво: сонце зупинилося на небі й не заходило, доки князя не поховали.

Великі приятелі князь Давид та єпископ Феоктист недовго були в земній розлуці. Єпископ помер через п'ять днів після князя, пам'ять його відзначають 18 серпня.

В одному з давніх списків святих сказано, що Феоктиста поховали в Печерському монастирі. Вірогідно, на підставі цього його й заносять до списку Собору Києво-Печерських преподобних, у Ближніх печерах спочилих. Його пам'ять відзначають іще 11 жовтня та в другу неділю Великого посту.

Преподобний Федір, князь Острозький, походив із знаменитого волинського княжого роду, корені якого — від роду Рівноапостольного князя Володимира через його правнука Святополка, князя Туровського.

Батько Федора князь Данило Васильович Острозький жив у XIV ст. Він боровся з польським королем Казимиром III за самостійність західноукраїнських земель. Батьки Федора вирізнялися благочестям та християнською любов'ю до Божих храмів. На той час в Острозі була церква Святого Миколая Чудотворця, на неї князь Данило та княгиня Василіса передали великі земельні угіддя. Батько брав участь у спорудженні кам'яних укріплень Острозького замку.

Рік народження князя Федора невідомий. Федір був старшим із трьох синів. Уже з молодих років цікавився, що і як відбувається в чужих землях.

Уперше ім'я Федора Острозького зустрічаємо в історичних документах 1385 року, коли польський король Ягайло і литовський князь Вітовт підтвердили його право на володіння батьківськими землями й маєтками в Острозькому окрузі та доповнили їх Заславським і Корецьким округами. Певно, це вже було після смерті батька. Документи стверджують, що 1387 року молодий князь Федір був луцьким старостою, а 1388-го — воєводою Луцьким.

1408 року князь Федір керував визволенням із Кременецького замку литовського князя Свидригайла, прихильника і захисника православної віри. Навіть нинішні руїни цього замку можуть підтвердити, яка це була складна військова операція. В XIII ст. Кременецький замок не змогли взяти татари, й осоромлений хан Батий з прокляттями змушений був відступити.

1410 року він брав участь у

битві короля Ягайла з хрестоносцями під Грюнвальдом і, без сумніву, зробив вагомий внесок у перемогу. Блаженний князь Федір також надавав підтримку гуситському руху в Чехії.

На той час більша частина українських земель була під владою Литви, меншою володіла Польща. Підписання двох уній між Польщею

православ'я та зрівняти у правах місцеву шляхту з польською.

Свидригайло зрозумів, що всі симпатії місцевого населення на боці Федора Острозького. Та й сам Федір вирішив покладатися лише на власні сили.

Помер Ягайло, і королем Польщі став його син Владислав. Свидригайло вирішив позбутися Федо-

РОДОВИТИЙ ЧЕРНЕЦЬ

24 серпня — Преподобного Федора

й Литвою у Крєві 1385 року та в Городлі 1413-го ще більш обмежило права православних українців. Князь Федір Острозький виступив у дієвій обороні цих прав. Як свідчить Києво-Печерський патерик, “для православ'я було кориснішим не мати ніякої залежності від Польщі, а тому Федір, князь Острозький, і допомагав Свидригайлу в боротьбі проти Польщі й прославився в цій боротьбі”. Тож літописець писав про нього “як про мужа великої діяльності та величності”.

Тим часом помер великий князь Литовський Вітовт, і на його місце обрали Свидригайла, а розпорядчим сподвижником новообраного став князь Федір Острозький, “муж виняткової хоробрості й величезного авторитету у війсках”.

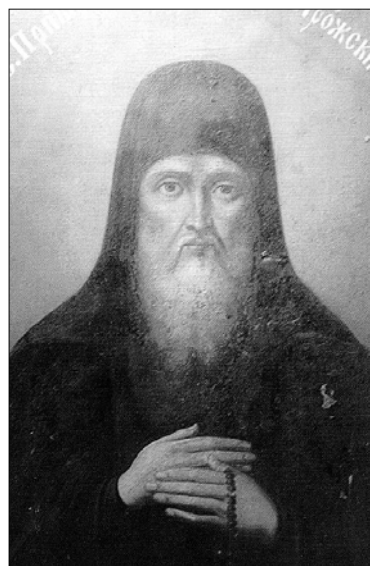
1432 року він провів успішні військові операції проти Польщі на подільських і волинських землях, захищаючи український народ і православну віру.

На цих теренах блаженний князь Федір примусив польського короля Ягайла захистити законом свободу

ра. 1435 року він вторгся на Поділля, узяв Федора в полон і ув'язнив. Та православні волинці й подольці вступилися за свого князя, звільнивши його з допомогою польських полководців на тих землях Вікентія Смотульського і Михайла Бучацького.

Минуло небагато часу, і Федір помирився зі своїм кривдником. Він допоміг Свидригайлові в боротьбі з литовсько-польською партією. Князь Федір брав участь у битві з татарами 1438 року, яка була для нього невдалою, але він залишився живим і неушкодженим. Та саме ця битва мала доленосне значення для його подальшого життя.

Свидригайло втік у Волощину, і до влади в Литві прийшов молодший син Ягайла Казимир. Він прогнав поляків, помирився зі своїм дядьком Свидригайлом і надав йому володіння на Волині з містом Луцьком. Не забув і Острозького князя Федора, надавши в управління на правах намісництва другу частину Волині з містами Володимиром, Дубном і Острогом, які вже

приєднували до князівства Литовського. Тож усередині XV сторіччя князь Федір Острозький став земельним магнатом, що володів величезними наділами і маєтками в найкращих областях Поділля й Волині. Він удосконалив військово-мистецтво гуситського порядку у війську, що називалося “табором”.

Преподобний Федір заснував в Острозі кам'яну Пречистенську церкву. Усе це разом із князівською силою і славою 1441 року він залишає своєму сину Василеві.

Між 1441—1446 роками його шлях пролягає до Києва в Печерський монастир.

Історія зберегла багато відомостей про світське життя Федора Острозького, та майже нічого — про чернецтво. Відомо, що його постригли в ченці з іменем Феодосій, вірогідно, на честь преподобного Феодосія Печерського. Дружина його Агафія також прийняла чернецтво з іменем Агрипина.

Преподобний Федір відбував у монастирі обітницю мовчання та

послуху, а за деякий час його висвятили в ієромонахи, хоч цю версію піддають сумнівам.

Протоієрей Андрій Хойнацький у Патерику Волино-Почаївському пише, що на звичних лаврських іконах і на тій, що розташована в Дальніх печерах над його мощами, преподобного Федора зображено в одязі простого ченця. Але в П'ятницькій церкві Острога та у церкві Острозького Кирило-Мефодіївського братства є ікона преподобного Федора (орієнтовно XVII ст.), де його зображено в мантії та в епітрахлі з книжкою в руці. Тобто волинці були впевнені, що преподобний Федір був ієромонахом.

Про рік смерті преподобного Федора нічого не відомо, вірогідно, це сталося в другій половині XV ст.

Його канонізували, мабуть, наприкінці XVI сторіччя.

Головний редактор “Голосу православ'я” Юрій Цюпа, подаючи короткий життєпис князя-ченця Миколи Святоші, 1994 року писав: “Були серед князів люди, які насправді щиро і беззастережно зрікалися світу, а з ним — влади і грошей, ідучи до монастиря простими ченцями, накладаючи на себе важкі обітниці”. Таким був князь із Волині Федір Данилович Острозький.

Прикладом для Федора був чернігівський князь Святослав, який 1097 року княжив у Луцьку, а потім став києво-печерським ченцем. Ми знаємо його як преподобного Миколу Святошу.

Пам'ять преподобного Федора, князя Острозького, Печерського відзначають ще 10 вересня та в складі Собору волинських святих 23 жовтня і в другу неділю Великого посту.

Сторінку підготував **БОРИС САМБОР**, секретар Свято-Благовіщенського братства при Покровській церкві, м. Київ

Ганна ВОЛОШЕНЮК,
м. Вінниця

Ви уявляєте, як почувається людина, коли здійснюються її мрії? Цей стан важко описати. Коли почула небесно-чарівний голос Вікторії Петрушенко, виношувала бажання побачити її на сцені Вінницького музично-драматичного театру. Чому саме тут? Бо в Київському оперному вона вже співала партію Маргарити у "Фаусті" Гуно. Її партнером був маестро Дмитро Гнатюк.

Вікторія — вінничанка. Закінчила тут середню школу і музичне училище. Продовжила династію Петрушенків — вступила до медуніверситету. Але на конкурсах в Одесі, Відні, Празі помітили її самобутні вокальні здібності, тому запропонували співати у Віденському оперному театрі.

Вікторія, закінчуючи другий курс медичного університету, одночасно стала студенткою консерваторії. Перевелася до Києва, щоб тягти два нелегкі вози: медицину й музику. Звичайно, той, хто здобував освіту медика, знає, наскільки завантажений студент. Таке можуть підтвердити й майбутні музиканти й співаки, бо консерваторія вимагає теж повної самовіддачі. Наполегливості у студентки вистачало. З відзнакою закінчила Київський медінститут і завоювала славу талановитої вокалістки. Це бачили педагоги Ірина Колодуб та народна артистка України Євгенія Мірошниченко, які огранювали її природний неповторний голос.

Давно не пам'ятаю виступу в театрі ім. М. Садовського у Вінниці, де соліста приймали б так щиро. Квіти артистці приносили цілими родинками. А виконувала співачка ук-

раїнські народні пісні, романси та арії з опер. Літературно-музична вистава "Аве Марія" багатьом припала до серця.

Професор Вінницького медичного університету В. О. Білик привітав дорогу "долю" навчального закладу. Відзначив її життєвий подвиг. А вже в 26 років (то був 1999-й) вона почала удосконалюватися у двох мистецтвах: хірургії та сольному співі.

ДВА КРИЛА ВІКТОРІЇ ПЕТРУШЕНКО

Кульмінація цієї вистави — вихід заслуженого артиста України Арсена Марчука в ролі Караса (опера Гулака-Артемовського "Запорожець за Дунаєм") та Одарки, яку майстерно виконала Вікторія. Відома сімейна сцена з п'яньким хитрюгою Карасем і дружиною, яка вивідала про його походеньки.

Працездатності та наполегливості Вікторії Вікторівні не позичати: закінчила аспірантуру й захистила дисертацію в медичному університеті та аспірантуру в консерваторії. Одночасно брала участь в багатьох конкурсах і фестивалях. Звичайно, допомагали батьки — лікарі Віктор Пилипович і Олена Федорівна. Та й чоловік — скрипаль Мирослав Мельник сприяв розвитку талантів дружини. Ще одна гордість молодого сім'ї — десятирічний син Віктор. Розумний, допитливий, захоплюється історією.

Талановиту лікарку й співачку можна побачити не лише на сцені, а й у білому ха-

латі в операційній, де бореться за життя людини. Сценічну сукню одягає при нагоді, коли треба донести слухачам хвилювання героїнь опер Россіні, Пуччіні, Верді, Белліні, Чайковського, Глінки. І то неправда, коли нас хочуть переконати, що оперна класична музика нині застаріла, віджила. Молоді й літ-

ніший зал. Для її голосу й майстерного виконання не потрібні безликі "підтанцівники". Про це свідчать її перемоги на міжнародних фестивалях. Так, 2001 року Вікторію визнали у Великій Британії кращою Чіо-Чіо-Сан Європи. Співачка отримала Гран-прі на міжнародному фестивалі "Світ музики 2002" в Італії. Та найкращими своїми досягненнями Вікторія вважає виступи з Національним симфонічним оркестром.

Пам'ятаю неповторний концерт у столичній філармонії, де співачці довелося виконувати чимало пісень та арій. Досі вінничани, яким пощастило слухати землячку на тій сцені, вважають, що то було справжнє свято, яке створила Вікторія Петрушенко.

Хірургія й музика — два крила нашої землячки, яким віддається вона повністю. Вони — її надія й опора. Вікторія вбачає сенс життя в наполегливій праці, зберігаючи здоров'я хворих, а насолоду й сили черпає в творчості. Від солов'їного голосу Вікторії Петрушенко щемить і тішиться душа, вона підноситься до небес, бо до краси й кохання прагне кожне людське серце.

Сергій Параджанов.
"Політ".

ні слухачі всією душею сприймають класику, винагороджують талановиту співачку оваціями.

Як би не оголювались нинішні "зірки", скільки б не навозили техніки на сцену, та коли там бездарна музика й нікчемні безглузді слова, то таке мистецтво не має майбутнього. Покрутять ту примітивну пісеньку день-другий і забудуть навіки. Чому безсмертні українські народні пісні? Чому вони змушують багатьох плакати? Бо вони "скапали" з переповненого любов'ю серця, звільнили його від болю й нерозділеного кохання.

Вікторія уміє вживати в будь-яку національну пісню і схвилювати нею найеліт-

нав божественний спів великого маестро. Ні, то не магнітофонний запис, то Іван Семенович став на спориші, який м'яким килимом покрив увесь двір, і відгукнувся на доволішню іділю своїм дивовижно прекрасним голосом — рідною пісню.

А потім на залитому сонцем подвір'ї кожному з меценатів — "людям, що мають живу душу", — директор меморіального музею-садиби І. С. Козловського Олександра Петрівна Сомова урочисто вручила Подяку від музею, на якій підпис Івана Семеновича, та Грамоту від управління культури Київської облдержадміністрації. І — напуття: "Хай болить серце за цей музей". На завершення хвилюючої зустрічі з І. С. Козловським перегукнувся своїм гарним співом Сергій Мороз.

"Без цього вашого вчинку в музею не було б майбутнього", — сказала меценатом Олександра Петрівна. Тепер на часі — створення історико-культурного центру. Сьома сесія сільської ради нарешті виділила 0,5 га землі — тож до 110-річчя великого співака 2010-го там, сподіваємося, постане співоче поле. А також виросте сучасна споруда музею з високими світлими залами, і вокальна Мекка збере всіх українських співаків.

Найнагальніше — створення проекту. Питання на засідку: хто його фінансуватиме? А це, гадаю, пора подумати й про те, щоб надати музеєві статус національного, — це змінило б рівень його підтримки. Маємо дбати не лише про залучення на нашу землю туристів, а й про те, на чому, якими прикладами виховуватимемо наступні покоління.

"Хочу поїхати в Мар'янівку. Там зовсім інші люди. Вона мені сниться постійно, від самого народження..." — писав Іван Семенович у листі. А ще казав: "Потрібно, щоб кожний ставився до землі батьків і дідів з особливою глибокою повагою..."

До Києва я поверталась із родиною ще одного молодого українського бизнесмена. Всі мої стереотипи про цей прошарок суспільства зруйнувалися. Російськомовні — часом не зі своєї вини — великі патріоти нашої країни. "Я нічого не знав про Козловського — ніхто мені про нього раніше не казав, — бідкався Олег. — Проте з радістю підтримав пропозицію Артура. Бо Козловський — справді велика постать нашої культури, це могутній чоловік, і моя донька про нього вже знала..."

А мені думалося про те, що доки чиновники роздумують і шукають грошей, ми вже маємо приклад для багатьох, як можна розвивати нашу культуру. Головне — щоб поєднались високий дух, велика любов і щире розуміння.

Наталка ПОКЛАД

Серед святих та дорогих місць нашої землі — і це давнє й надзвичайно мальовниче село неподалік від Києва, яке зветься мелодійно Мар'янівка.

Нині воно належить до Васильківського району; річка Протока, що неспішно біжить через нього, впадає в Рось; у селі є низка ставків. На околиці височать стародавні могили — цінні історико-культурні пам'ятки, а серед них — легендарний курган VI ст. до н.е. Переп'ятиха, який згадано у літописному переданні Київської Русі. 1845 року його досліджував Д. Іванишев. У липні 1846-го, під час розкопок, у яких брав участь Т. Г. Шевченко, тут знайшли важливі археологічні матеріали.

24 березня 1900 р. в Мар'янівці народився видатний співак XX століття (ліричний тенор), народний артист СРСР (1940), лауреат Державних премій СРСР (1941, 1949), народний артист України та Росії, лауреат Шевченківської премії (1990) Іван Семенович Козловський.

Співак прожив довге — 93 роки — і дожить непросте життя, більшість його — поза Україною, в Москві, проте рідній землі, своїй малій батьківщині назавжди залишився вірним сином. І до того ж, прославив її на цілий світ і на всі часи. З 1926 р. він — соліст Великого театру СРСР. Головні партії: Фауст ("Фауст" Гуно), Ленський ("Євгеній Онегін" Чайковського), Юродивий ("Борис Годунов" Мусоргського), Левко, Петро ("Утоплена", "Наталка Полтавка" Лисенка) та ін., а також виступи в концертах.

...Сьогодні садиба — два гектари землі — вся потоплає у густих високих барвистих мальвах, вони широким вінком ростуть навколо чималої хати під солом'яною стріхою і доходять аж ген до крилатих яблунь у садку. Садок полого збігає до берега, а там далі — різнотрав'я лугу, густий парк і верби над водою. Не раз малою Івана ніяк не могла докикатись мама, а коли згодом таки знаходила на долині, то сердито-здивовано питала: "Що ти тут робиш?" Хлопець відповідав безневинно: "Вербу слухаю..." І то не дивно, бо доволі справді Божа краса і надзвичайна енергетика (прийдеться переконатися).

Парк із перехресними алеями — як символ хреста — глибоко релігійний Іван Семенович задумав давно, а в 60-х роках спланував його разом з архітектором парків Я. Друцьким. Крилаті платани, кучеряві дуби, густі липи, ніжні берези... І тшша, яку весною полохає щасливий соловейко.

Тут, на перехресті алей, маестро визначив собі місце для вічного спочинку, проте сказав про це лише 1985-го, коли серцем відчув, що бачиться з рідним обійстям востаннє...

Однак сталося так, що поховали співака в Москві, на Новодівичому цвинтарі. Ніна Федотівна Слезіна, яка багато років була секретаркою Козловського, приїхала в Мар'янівку 1987-го. Приїхала сама, бо Іван Семенович уже не міг — лікарі не дозволили. Довго задумливо ходила садибою, слухала парк, стояла в садку й ніяк не могла з нього вийти. А тоді

«НЕХАЙ БОЛИТЬ СЕРЦЕ ЗА ЦЕЙ МУЗЕЙ»

сказала схвилювано: "Я тільки тепер зрозуміла, чому Іван Семенович так любить Мар'янівку..."

Стару хату родини Козловських, яка вже руйнувалась від часу і долею якої так переймався великий співак (у листах просив сільську раду не забудувати обійстя, а зберегти) реставрували в 1988—1989 рр. Наступного року Кабмін ухвалив постанову про створення тут музею. 1994-го, вже після смерті Івана Семеновича, меморіальний музей-садибу відкрили. Нині в ньому можна побачити експонати світового рівня: безцінні світлинки, особисті речі геніального співака, етнографічні кіно- та відеоматеріали про його зустрічі з мар'янівцями; тут також звучить його неповторний голос.

Біблія музею — книжка Івана Семеновича "Музыка — радость и боль моя", видрукувана в Москві 1992-го, за рік до його відходу у Вічність.

Із музеєм-садибою І. С. Козловського сусидить садиба рідної сестри співака, вона також меморіальна, бо збереглася цілком. Шість разів сільська рада ухвалювала рішення відмовити музеєві в його проханні користуватися цією садибою.

Доки десь там, нагорі, в законодавчих коридорах, "вариться" — не звариться" закон

ки ставляться до пам'яті про славетного земляка. Тут справді є дух Козловського!

Дізнався Артур Григорович і про проблеми музею: тіснота, нема приміщення для зберігання фондів тощо. Рішення прийшло відразу: на клич Уманського його друзі, рідні, близькі зібрали певні кошти, й невдовзі купили сусідню з музеєм садибу. А 12 лютого у Василькові в нотаріальній конторі урочисто оформили підписи дарчої.

Пишного літнього дня в Мар'янівському музеї-садибі І. С. Козловського відбулося незвичайне свято: музей дякував своїм благодійникам, меценатам за поміч. З'їхалися всі учасники акції з родинами, більшість — у вишиванках. Спочатку гостям провели екскурсію музеєм. Велика хата Козловських п'янько пахтить травами — ними встелено глиняну долівку, завітчані стіни. І не один із відвідувачів, вдихнувши того чар-зілля, солодко пірнув у спогади про роки свого сільського дитинства. Сад задумано слухав, як гомонять люди і під гарячим літнім сонцем повняється соком плоди. Велично мовчав дзвін під стріхою — колись його привіз сюди сам Іван Семенович. А он поруч, серед мальв, — погруддя співака на високому постаменті.

Над різнобарв'ям мальв літали й заклопотано дзукотали бджоли. Із динаміка лу-

Лідія ВІЦЕНЯ

“В і вже в Опішному! Вітаємо! Ви щаслива людина, бо вже в Опішному!” — цей напис крейдою на шкільній дошці щодня зустрічає гостей, а цього разу його читали учасники Міжнародного керамологічного симпозиуму, щойно переступивши поріг Гончарської книгозбірні України Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному. Усі сприймали ці рядки як підтвердження, як констатацію власного стану душі, яка переживала піднесення, захват, зачарування, бо кожен щойно пройшов подвір’ям музею через дивовижний сад глиняних скульптур, ніби через етномістечко, яке справляє враження живого. Здається, що потрапив до іншої епохи, де душі такий близький цей затишний, красивий, гармонійний світ, і вона наче впізнає його, наче додому втрапила. Може, тому, що чули, знаємо — Бог створив людину “з пороку земного”, із глини, а тут, в Опішні, визнаній гончарній столиці України, бачимо й підтвердження біблійних переказів.

Цього разу опішнянський уже не перший міжнародний симпозиум називається “Гончарне шкільництво на глобалізаційному роздоріжжі: нереалізовані можливості й перспективи розвитку”. Його організатори — Національна академія наук України, Інститут керамології, відділення Інституту народознавства НАН України, Міністерство освіти й науки України, Львівська національна академія мистецтв, Львівський державний коледж декоративного й ужиткового мистецтва імені Івана Труша, Міністерство культури і туризму України, Державна спеціалізована художня школа-інтернат “Колегіум мистецтв у Опішному”, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному.

Вітаючи гостей у читальній залі книгозбірні, директор Інституту керамології, доктор історичних наук Олесь Пошивайло розповів, що симпозиум приурочено до 120-річчя від дня народження та 70-річчя з дня смерті художника-кераміста Павла Дубинського. А мета зібрання — з’ясувати місце й роль гончарних навчальних закладів у збереженні й розвитку мистецьких традицій, визначення пріоритетів подальшого розвитку гончарного шкільництва. Привітали гостей Полтавщини виконувач обов’язків голови облдержадміністрації Іван Близнюк, співорганізатори симпозиуму, представники органів місцевої влади, працівники культури. Зачитали численні письмові вітання, серед яких від президента Національної академії наук України, Героя України, академіка НАН України Бориса Патона. Не дочекалися через поважні причини запрошених до участі в роботі симпозиуму прем’єр-міністра України Юлії Тимошенко та міністра культури і туризму Василя Вовкуна. На жаль, бо окреслене в назві симпозиуму глобалізаційне роздоріжжя гончарного шкільництва — не перебільшення, ця проблема давно набула державної ваги. Митці, науковці та педагоги ще сподіваються, що держава допоможе в її розв’язанні, подбає про них, про підростаючу зміну. Однак, аналізуючи стан речей, Олесь Пошивайло дійшов конкретних висновків, тож закликав колег:

Сад глиняних скульптур

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ Й ЕПОХАЛЬНІ ЗДОБУТКИ ГОНЧАРСТВА

Олесь Пошивайло

— Хотілося б, щоб на цьому науковому форумі ми розпрощалися з такою думкою. В усьому світі потужні явища в мистецтві, в економіці відбуваються там, де є ініціатива приватних осіб — митців, учених. Марно чекати допомоги чи підтримки держави там, де немає приватної ініціативи. Сьогодні зможемо утвердити в Україні й розвинути її як мистецьку державу з багатими історичними традиціями, лише нав’язуючи державі власні концептуальні рішення.

Мабуть, настав час нав’язувати такі рішення, а не пропонувати. Про це свідчить, стверджує Олесь Пошивайло, те, що жодної державної програми розвитку культури не виконали. Тож учені вважа-

ють, що насправді в Україні немає державницької політики в галузі культури. І тому за роки незалежності дуже багато втратили і нині продовжуємо втрачати те, чого у майбутньому вже не повернути.

“Ми втратили за останні роки найбільший гончарний завод в Україні — “Художній керамік” та завод “Керамік”. На початку ХХ сторіччя в Опішні було майже 700 гончарських осередків, нині їх “жевріє” не більше 30, на руїну перетворюється колись потужний Полтавський фарфоровий завод, а мистецький і культурний мегаполіс в Опішні уже через чотири роки за наполягання Міністерства фінансів і за невтручання-мовчання Міністерства культури, по суті, знищили: він розпався на окремі підрозділи, а таке под-

рібнення потужних національно-творчих структур призводить до мінімізації ефективності їхньої діяльності”, — сказав доповідач.

Підготовку художників-керамістів в Україні щороку скорочують, дуже багато проблем пов’язано зі створенням матеріально-технічної бази гончарних навчальних закладів. Торік ухвалено постанову Кабінету Міністрів про затвердження державної програми щодо збереження і розвитку державних промислів України — у ній жодного слова про збереження хоч би одного підприємства художніх народних промислів! А закриття цих підприємств призводить до звільнення фахівців, які не мають змоги реалізувати себе, мистецтво кераміки втрачає їх. Тим часом полиці крамниць заванені виробами низької якості, привезеними з зарубіжних країн.

Так само гостро на зібранні в Опішні обговорювали актуальні

жави постає сьогодні як питання державної незалежності, національної ідентичності”.

Конкретніше про суть проблеми і шляхи її розв’язання йшлося у виступах директора Львівського державного коледжу декоративного й ужиткового мистецтва імені Івана Труша, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, кандидата мистецтвознавства, доцента Василя Отковича, керамолога, декана факультету теорії й історії мистецтв Львівської національної академії мистецтв, доктора мистецтвознавства, професора Ростислава Шмагала, завідувача кафедри декоративно-прикладного мистецтва Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктора філософських наук, професора Богдана Тимківа, завідувача відділу декоративно-прикладного та народного мистецтва Суджанського музичного училища (Росія), директора Луганського історико-меморіального музею, керівника дитячої студії гончарства “Відродження” Таїсії Блюм та ще багатьох науковців.

Під час роботи симпозиуму надзвичайно зворушливо відбулася презентація унікального (тут прозвучало — епохального) наукового керамологічного видання — трикнижжя “Гончарний здвиг Донбасу”. До збірника увійшли дослідження Олесь Пошивайло “Гончарна велич і трагедія Макарового Яру доби Розстріляного відродження, директора колегіуму мистецтв, історика Людмила Овчаренко “Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні” та “Гончарство Макарового Яру кінця ХІХ—середины ХХ сторіччя: документи і матеріали”. У презентації взяли участь онуки художника-кераміста Павла Дубинського Юрій Дубинський та Олена Савчук, яка приїхала з донькою Єлизаветою. Їхні спогади про дідуся й бабусю розчулили до сліз.

Паралельно у селищі на творчо-виробничій базі колегіуму мистецтв працював ІІ Міжнародний молодіжний гончарський фестиваль “Опішне—2008”. У ньому взяли участь 42 школярі та студенти з різних куточків України, а також Росії, Білорусії, Молдови. Вони працювали у трьох вікових групах за трьома номінаціями: образотворче мистецтво, декоративно-ужиткове та гончарство. У майстернях колегіуму панувала дружня творча атмосфера, тривало цікаве спілкування, організували виставки, проводили майстер-класи, пленери, вечорниці.

Мета фестивалю — залучити до гончарства та до вивчення його історико-мистецьких досягнень школярів та молодь, розвивати гончарні традиції, популяризувати молодіжну художню творчість. Конкурсанти взяли участь у роботі симпозиуму та в презентації трикнижжя.

Хтось із промовців зазначив, що тут, в Опішні, зібралися люди родом із мистецтва. Молодим продовжувати славі традиції цього роду. І вони, хлопці й дівчата, школярі й студенти, почувалися щасливими, бо побували в гончарній столиці України — в Опішному.

Настав час офіційно перейменувати Опішню в Опішне, повернути етнічну назву містечку — для того є історичне мотивування, мовні традиції. Та й у світі мистецтв далеко за межами України прижилася вже ця українська географічна назва.

Учасники молодіжного фестивалю

Гості з Білорусі

Директор колегіуму мистецтв Людмила Овчаренко й Олена Савчук

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

У Музеї Берлінської стіни експонують виставку лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Валерія Франчука "Розгойдані дзвони пам'яті". Це перша акція "Незгасимої свічки" в Німеччині. У листопаді виставку прийматиме Королівський замок у Варшаві.

ЗНАК ОКЛИКУ — ЖИТТЮ

Квіти з Поділля

У Яровій Слобідці на Хмельниччині серпневі сади струшують сливовий дощ. Так само і в сусідніх селах сади красиві й самовіддані: вони пишно цвітуть навесні й рясно врожають до кінця літа. Але там нікому та сливка не всолодить уста і не розм'якне медово в дитячій долоньці. Бо села ті вже безлюдні. Це називають демографією... З печальними трьома крапками, як слідочками крихітних ніжок маляти, які бергела б, як скарб, тепла сільська вулиця. Але невдовзі, можливо, ніхто не згадає й назви тих сіл.

У Ярової Слобідки щасливий шанс. Як знаки оклику її життя — картини знаного українського художника Цезарія Ганушкевича. Могутні стовбури дерев, яскраві озонні небеса і в тихій замрїї хатина та висока копиця, колоритна й вдало вивершена, як великодне яєчко. Цей художник не прораховує кон'юнктуру сучасного арт-ринку, не працює на потребу. Він беззастережно ставить знаки оклику життю свого рідного Поділля яскравим життям тонко виписаних натюрмортів; у квітів, здається, ловить навіть їхнє дихання і фіксує його пензлем. І яскравим

художником, ніколи не думай про гроші".

— Мені здається, що далеко не останню роль у вашому образному сприйнятті світу відіграли батьки.

— Мама — у вихованні естетики, вона прищепила мені любов до квітів, які насаджувала всюди, водночас дуже любила високе мистецтво. Кімнату обклеїла репродукціями з журналів — усі класики Відродження. Водночас вона була до мене досить сувора, категорична. Одного разу, навчаючись в інституті, їхав до Хмельницького. Вона дала 12 рублів купити вапно, а я натомість купив альбом Матісса, приніс додому. Брат подивився, каже: "За таке віддав дванадцять карбованців?" А мати мовчки розглядала, мабуть, з годину, гортала, а потім сказала: "Ти, певно, так красиво ніколи не намалюєш".

Ця жінка, яка тільки тиждень в лікнепі навчалася, мала високу внутрішню культуру. А генератором того, щоб я став художником, був батько. Усі люди старалися дітей віддати в якісь прагматичні професії — механіками, інженерами, а мій батько хотів, щоб я був художником, він цим пишався.

— Сільське середовище теж заклало естетичні уявлення про світ. Чи багато було таких мистецьких вражень?

— Наш учитель музики виступав на столі такти, і нам велів повторювати. Але я зрозумів, що такти тут ні до чого, що інструменти видавали за вагою тіла і фізичними можливостями, а не за талантом. Бо нести їх додому з гори на гору три кілометри — важко. Мені дали скрипку, найменший інструмент. Я приніс додому, став на межі. Грав спершу без каніфолі — звук рипучий. Жаль мені й себе, і скрипку. Потім смичок намастив — знову скрипить. А мій однокласник Фесько був обдарований хлопець, грав на гармошці, йому ще й гітару дали. Він грає на гітарі, і з долини лунає красива музика. І я подумав: "Річ у тому, як тримати скрипку".

Взяв сирицю з батога, прив'язав з двох боків цієї скрипки, повісив її на груди, як гітару, і почав пальцями перебирати, бо ж смичок, заважає, тому й музика негарна. Тут іде дід Франьо (він у війну був оstarбайтером в Австрії), підходить, каже: "Іди до мене, я тобі щось покажу". Заводить мене в хату, показує фото в овалі. Сидить двоє молодих хлопців у чорних смокінгах, метеликах (не всі оstarбайтери були в смугастих спецівках). Дід каже: "Ми були в хазяїна, він нам пошив ці смокінги і вивів у Віденську філармонію слухати відомих скрипалів. Як вони грали! Яка це музика!" Я кажу: "Ну то й що!" А він: "Ти ж знаєш, як я тебе люблю, не грай більше на скрипці". Так я не став скрипалем.

— Я ніколи не бачила вашого села, та відчула його атмосферу, трепет дерев і гуркотіння трактора в полі.

— Я завжди казав, що моє село — це маленька Швейцарія. Подумки переходжу маленьку річку Вушку, опиняюся в хащах лісу, в глибині екзотичної природи. Єдине, чого там не було — плакучої верби.

Дерево в моєму розумінні — це символ життя. Для мене це верба, і я до кінця життя малюватиму сільські плакучі верби. Вони рефреном проходять крізь усю мою творчість.

Спілкувалася
Валентина ДАВИДЕНКО

На осонні

Засновник:
Всеукраїнське
товариство "Просвіта"
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Валентина ДАВИДЕНКО

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ просвітнянської роботи

Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Святослав МІЗЕРНЮК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
"Преса України" у середу.
Зам. № 3301234
Наклад — 20000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
посилання на "Слово Просвіти"
обов'язкове.

Індекс газети
"Слово Просвіти" — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

